

حوکمی به کارهینانی دهسته واژهی

- خودا -

له جیی ناوی بهرز و پیروزی

{الله}

ن / أبو هشام المهاجر العراقي

کورتە باسیک له باره‌ی حوکمی به کارهێنانی وشه‌ی (خودا)

له جیگه‌ی ناوی به‌رز و پیرۆزی (الله)

پیشکەش ده‌کەم به هه‌موو ئه‌و خوشک و برایانه‌م که کوفریان کردوو به هه‌موو
طه‌واغیتی دونیاو شوینکه‌وتووانی و قانون و مه‌حکه‌مه‌و ده‌ستوور و
یاسقه‌کانیان.... وه‌ ملکه‌چ و ته‌سلیمن به‌ شه‌رعی الله و ئاماده‌ نین بۆ یه‌ک
له‌ حظه‌ش له‌ ژایانیان ته‌نازول بکه‌ن و ده‌نییه‌و سه‌رانه‌ بده‌ن له‌ سه‌ر ته‌وحید و
حه‌ق.

بسم الله والصلاة والسلام على رسول الله، أما بعد:

ئه‌م نوسراوه‌ لیکۆلینه‌وه‌یه‌کی شه‌رعی پوخت و به‌سوده‌ ده‌رباره‌ی حوکمی
به‌ کارهێنانی له‌ فظ و ده‌سته‌واژه‌ی خودا له‌ جیگه‌ی ناوی به‌رز و پیرۆزی الله تبارک
وتعالی، به‌و هیوایه‌ی برایان و خوشکانی ئه‌هلی ته‌وحید لیمان وه‌ربگرن به‌بێ
ته‌عه‌صوب، هه‌رچه‌ند مه‌وضوعی زۆر له‌مه‌ گرنه‌تر هه‌بوو باسی بکه‌ین به‌لام
ئێستا ئه‌م مه‌ضوعه‌مان ئاماده‌ کردوو و پێویسته‌ ب‌لاوی بکه‌ینه‌وه‌.

پیرستی باسه کان:

باسی یه کهم لا ۸-۴ : پيشه کیهك بو پیناسه و ناساندنی وشه ی خودا.

باسی دووهم لا ۲۸-۹ : پوخته ی به لگه کان له قورئان و حه دیته سه حیه کان له سه ر

ئه وه ی که به کارهینانی وشه ی خودا ده بیته:

۱- ئیلحاد.

۲- طولم.

۳- بیدعه.

۴- خو شوبهاندنه به مه جوسه ئاگر په رسته کان.

۵- قسه کردن له دیندا به بی عیلم و ده لیل.

۶- به زاندن و ته جاوز کردن سنووره کانی الله تعالی.

۷- به ریئ بوونی الله تعالی له م ناوه.

باسی سییه م لا ۵۴-۲۹ : وه لامدانه وه ی شوبهه و گومانه کان له سه ر دروستی

به کارهینانی له فظی خودا له جیی ناوی به رزو پیروزی الله تعالی.

۱- شوبهه ی یه کهم: مه به ست به م ناوه الله یه

۲- شوبهه ی دووهم: ئه مه ته رجوومه ی ناوی الله یه و هه ر قه ومیک بو ی هه یه

به زمانی خو ی ناوی الله بیئت.

۳- شوبهه ی سییه م: به لگه هیئانه وه یان به قسه ی ئیبن ته یمییه و ئیبن حه زمی

ئه نده لوسی و ئیبن هومامی حه نه فی.

پيشه کی بۇ پيئاسه و ناساندنی وشه ی خودا، دياره له ناو زۆربه ی و لاته کانی
ناوه راستی قاره ی ئاسيادا و به تاييه ت ناوچه کانی ژيړ ده سه لاتي ساسانی و
مه جوسيه کاندا که زیاتر بالیان کيشابوو به سه ر ناوچه کانی بيلادی خوراسان و
فارس و سيند و عيراق و هه نديک ناوچه ی تر کۆمه ليک کاریگه ری و ديارده ی
ئاينی له ناو خه ليکيدا بلاو بوونه وه که هه تا دواي فتوحاتی ئيسلاميش کاریگه ريان
هه ر له سه ر خه ليکی ئەم ناوچانه مايه وه و تیکه ل ببوو به عيباده تيان چونکه
مه جوسيه کان له ريشه و ئەصله وه شوينکه وته ی دینی باطلی ئاگرپه رستی بوون، وه
بانگه وازيان ده کرد بۇ به رز راگرتنی و پيک هاتبوون له 3 ده سته و فيره قی جودا
که پييان ده وتن

1. زه رده شتيه

2. زه روانيه

3. کيومه رثيه

هه رچه نده له گه ل ئەوه ی هه نديک له زانايان وتوو يانه له بنه رته تا ئاينی مه جوس
ئه هلي کيتابن و موه حيد بوون و له دواييدا توشي کوفرو لادان بوون به لام هيچ
به لگه يه کی صه حيح له به رده سته نيه بۇ سه لماندنې ئەم قسه يه هه ر له به ر
ئه مه ش عوله مائي ئيسلام پييان وتوون (شبه أهل الكتاب) يه کيک له و شتانه ی
له ناو موسلمانانی ژيړ ده سه لاتي مه جوسيه کاندا سه ری هه لدا بریتی بوو له به کار
هيئانی له فظی خودا يان خدا يان خولان که به اصطلاح و زاراوه ی ئەوان
يه عنی (إله) يان مه عبود و په رستراو، وه مه عبود و په رستراوی مه جوسيه کان
بریتی بوون له دوو په رستراو يان به اصطلاحی ئەوان دوو خودا که به زمانی
خويان به يه کيان ده ليئن (يه زدان خداه خير) يه عنی مه عبودی نورو پرووناکی و

(ئەھرەمەن خداه شەر) يەنى مەعبودى تارىكى و شەر، ھەرۈھە لە فظى خودا مەعنای زۆرو جوړاوجۆرى بۆ كراوه كه زۆربەيان پېچەوانەى يەكن و هېچ كه سېك ناتوانى پېداگرى بكات لەسەر دانەيه كيان و بېسەلمېنى، چونكه هېچ بەلگەيه كى عىلمى متمانه پېكراو لەبەردەستدا نيه بۆ سەلماندى هېچ كام لەو مەعنايانە و تا ئىستاش ثابت نەبوو كه ئايا ئەم ناوہ لەرېشەو بنچينەدا ئەگەرېتەوہ بۆ چ زەمانىك، بەلام زۆربەى قەرائىن و دەلىلەكان ئاماژە بۆ ئەوہ دەكەن كه ئەم لەفظە ئەعجەمىيەو لاى فارسەكان مەشهور بووہ، بەلام ئەوہى لەھەمووى گرنگترہ ئەوہيه كه هېچ كام لەو مانايانەى بۆ لەفظى خودا كراون نابنە مەعنای ناوى بەرزو پېرۆزى اللہ، وە ليرەدا بۆ زياتر ناسينى ئەم لەفظە قسەى چەند زانايەكى ناودارى ناوچەكانى خوراسان و سىند و هيندوستان باس دەكەين تەنھا بۆ تەعريف كردنى ئەم لەفظە نەك بۆ حوكم دان لەسەرى، چونكه حوكم دانەكەى دەگەرېتەوہ بۆ قورئان و سوننەت

(ئەبو محمد أمين الله) كه عالمىكى ناوچەى سىندە زۆر بە تەفصيل باسى ئەم لەفظە دەكات و قسەى زانايانى زمانى فارسى و بەشتون باسەدەكات لەو بارەيهوہو دەلالت : (ئەوہى من بەشوين ئەم وشەدا تەحقيقم كەردووہ بە نەتىجە گەشتوووم كه هېچ كام لە مەعناكانى وشەى خودا پەيوەندى بەناوى بەرزو پېرۆزى اللہ تعالى وە نيه بەلكو مەعناكانى ئەم وشەيه پېچەوانەى ناوى اللہ وعەقيدەى موسلمانانە وە (محمد بن سليمان سلمان المنصور) كه زانايەكى خوراسانييە لەكتابى (معارف الاسماء شرح الاسماء الحسنی) دەلالت : (لا ينبغي استعمال لفظ خدا لله تعالى و إن أهل الفرس يستعملون لفظ خدا ومعناه الذي ظهر بنفسه وهذا لا ينبغي بل على المسلمين الإكتفاء بما ثبت الكتاب والسنة وهذا هو الصراط المستقيم)

یه‌عنی : نابیت وشه‌ی خودا بۆ الله تعالی به‌کار بهیئریت وه فارسه‌کان وشه‌ی خودا به‌کار ده‌هیئن وه مه‌عنای ئه‌وه‌یه که ظهر بنفسه ئه‌وه‌ش قسه‌یه‌که نابیت بکریت له حه‌قی الله دا به‌لکو له‌سه‌ر موسلمانان واجبه که تهنه‌ها ئه‌و ناوانه به‌کار بهیئن که له قورئان و سوننه‌دا ثابت بوون، وه‌هه‌ر ئه‌وه‌شه‌ ریگه‌ی راست و دروست.

وه‌له‌ته‌فسیری (أحسن البیان) که نوسراوی عالمی پاکستانی (صلاح الدین یوسفه) هاتوو ده‌لیت : وشه‌ی خودا له‌ریشه‌و بنه‌ره‌دا فارسیه که لای مه‌جوسیه‌ ئاگر په‌رسته‌کان به‌کار ده‌هیئریت، ئه‌وانه‌ی ئه‌لین دوو (إله) مه‌عبودو په‌رستراو هه‌یه به‌ناوی یه‌زدان و ئه‌هره‌مه‌ن، وه له به‌کار هیئانی وشه‌ی خودا ده‌رخستنی بیرو باوه‌ری ئه‌وانه‌یه که پییان ده‌لین (الثنویه) یه‌عنی دوو په‌رستراو، له‌به‌ر ئه‌وه دروست نیه بۆ موسلمانان ئه‌م له‌فظه به‌کار بهیئن.

پاشان (محمد بن مسعود عبده) که زانایه‌کی خۆپراسانی ده‌لیت : (کلمه خدا مأخوذ من خود آ یعنی الذي ظهر بنفسه وهذا المعنى غلط في حق الله تعالى، لأن الله هو الأول والآخر والظاهر والباطن، يعني الأول فليس شيء قبله والآخر فليس شيء بعده، وهو الظاهر أبدا من غير أن يكون ظهر)

هه‌روه‌ها مه‌عنای دیکه زۆر بۆ ئه‌م له‌فظه کراوه له‌وانه‌ش (عبدالنعیم له‌کتابی تعریفی الفاضلی فارسیدا) ئه‌لیت خودا به‌مه‌عنای : (مالك) وه (الزوج) وه (الملاح) دیت، وه لای زه‌رده‌شته‌یه‌کانیش وشه‌ی خودا به‌ (المعبود الموجود) ناسراوه تعالی الله عما یصفون، لیره‌دا وته‌ی ئه‌م عالمانه بۆ حوکمدان له‌سه‌ر ئه‌م له‌فظه نانوسمه‌وه به‌لکو تهنه‌ها وه‌ک شه‌ید بۆ ناساندن و ته‌عریفی له‌فظی خودا ده‌ینوسمه‌وه، ده‌بینین وشه‌ی خودا له‌جیگه‌ی ناوی به‌رزو پیرۆزی الله تعالی به‌کار دیت له‌هه‌موو جووره‌کانی عبادده‌دا وه‌ک : {استعانة} و {استغاثة} و {استعاذه} و {دعاء} و {طلب} و {حلف} هاوشیوه‌ی ئه‌مانه

وه له هه موو ئه مانه ش گرن گتر ئه گهر بيا نه ویت که لیمه ی موباره کی شه هاده لا إله
 الا الله مه عنا که نه وه ده بیّت بلّین هیچ خودایه ک نیه جگه له خودا هه رچه ند
 له فظی باطلی خودا که ده لّین فارسیه و له ریشه دا له ٤ پیتی ریشه یی پیکهاتوو،
 که چی له زمانی کوردیشدا جاریکی دیکه ئه م له فظه که خۆی باطل و بّی بنه مایه
 کورت کراوه ته وه بۆ ٣ پیت و کردویانه به خوا وه حه رفی داله که یان قوت داوه
 ههروهک چۆن ماجد یان کردۆته مه جی ! تعالی الله عما یصفون، وه ئه و
 که سانه ش که شاره زای زمانه وانین باش ده زانن که مکردنه وه ی پیتیک که بونیادی
 ناویک بیت ده بیته هۆی تیکدان و شکاندنی مه عنای ئه و ناوه له ریشه وه.

ئیتتر هه ر ئه وه به سه که بزانی و حالی بین ئه گهر ناویک خۆی له ریشه دا به
 هه وای نه فس دروستکرا بّی و دوا ی ئه وه ش هه ر به هه وای نه فس گۆرا بیّت ئه بّی چ
 ناویک بیت تا بیدهینه پال زاتی پاکی پیروزی الله؟!

له کاتی کدا ئه و شته مان له حه قی خۆماندا پّی قبول ناکریت، ئه ی چۆن ئه بیّت
 رازی بین له حه قی الله دا قبولی بکه یین؟! که واته پیویسته له سه ر که سی
 موسلمان زاتی پیروزی الله تعالی به ته نها رابگریّت له ئه سماء و صیفا ته به رزو
 پیروژه کانیدا و ناوی که سانی دروستکرا و نه داته پال ئه و زاته ی که دروستی
 کردوو، ئه مه ش ئه و په ری ئیمان و ئه ده بو ته عظیمه له به رامبه ر زاتی پاکی
 پیروزی الله تعالی داو به رز راگرتنی حدوده کانیه تی وه ده بیّت بۆ هه موو
 عیاده ته کان بگه رّینه وه سه ر قورئان و سوننه ت وه هیچ شتیک زیاده که یین له
 دیندا وهک عبدالله سی کوری مه سعود فه رموو یه تی (اتَّبِعُوا وَلَا تَتَّبِعُوا ، فَقَدْ
 کُفِيتُمْ ، وَكُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ) چونکه هه موو عیاده ته کان ته وقیفین و له لایه ن الله
 وه سنووریان بۆ دیاری کراوه، وه داهینان و زیاد کردن تیدا گومپراییه

وه ده بیټ بزاینن که له فظی خودا جگه له بیدعهی مه جوسیه ئاگر په رسته کان
 شتیکی زیاتر نیه و {الله} به ریئه له م ناوه وه دووره له حهقیقه تی ئه سماء و
 صیفاته به رزو پیروژه کانی الله تعالی وه الله تعالی خاوه نی ناوی به رزو پیروژه و
 له قورئان و حه دیشه صه حیحه کاندنا ناوه کانی خوی باسکردووه و هیچ پیویستی
 به وه نیه ئیمه ناوی بو دابنیین، هه روه ها واجبه له سه ر موسلمانان خویان بیاریزن
 له به کارهیئانی ئه م له فظانه که دروستکراون بو الله تعالی و پیی ده لیئ یه زدان و
 خولان و په روه ردگار و جگه له مانه ش که هه موویان بیدعه و ئیلحادن وه الله
 تعالی به ریئه لییان وه بگه ریئنه وه بو سه ر ئه و ناوه به رز و پیروژانه که له قورئان
 و حه دیشه صه حیحه کان ناویان هاتووه و الله تعالی به عیلم و حکمه تی خوی
 داینان و رازی بووه که ناوی ئه و بن و عه بده کانی به و په ری ئه ده ب و ریژه وه به و
 ناوانه بانگی بکه ن و لیی بیاریئنه وه، لیئره دا به یارمه تی الله ئیمه ش هه ول ده ده یین
 به ده لیلی زور ئاشکرا له قورئانو حه دیشه صه حیحه کان ئه م باسه پروون بکه یینه وه و
 وه لامی شوبه ه کان بده یینه وه.

پوخته ی به لگه کان له قورئان و فهرمووده صه حیحه کان

ئایه تی یه که م

الله تعالی فهرموویه تی:

(وَلِلّٰهِ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ فَادْعُوهُ بِهَا وَذَرُوا الَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِي أَسْمَائِهِ سَيُجْزَوْنَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ) الاعراف / 180

پیشه کی بۆ چوونه ناو ته فسیری ئایه ته که

- زانایانی ئیسلام ته وحیدی الله بیان کردوو به سۆ به ش:

1. توحید الربوبية 2. توحید العبودية 3. توحید الأسماء والصفات.

که بۆ ته وحیدی (الأسماء والصفات) دوو قاعیده ی ریشه یی و بنچینه یی داناوه :

۱ - (الإثبات) بإثبات ما أخبرنا الله به من أسمائه وصفاته في كتابه أو سنة رسوله صلى الله عليه وسلم بدليل (وَلِلّٰهِ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ فَادْعُوهُ بِهَا) به ثابت کردن و جیگیرکردنی ئەو صیفت و ئیسمانه ی که الله تعالی پێی راگه یاندووین له قورئان یان سوننه تی په یامبه ر صلى الله عليه وسلم

۲ - (النفي) بتنزيه الله عزوجل عما لا يليق به، وذلك بنفي ما نفاه الله عن نفسه أو نفاه عنه رسوله صلى الله عليه وسلم، بدليل (وَذَرُوا الَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِي أَسْمَائِهِ سَيُجْزَوْنَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ) به پاك راگرتنی الله لهو شتانه ی که شیاو ی نین ته ویش به نه فی کردنی ئەو هی که الله نه فی کردوو له خو ی، یان په یامبه ره که ی صلى الله عليه وسلم نه فی کردوو.

به لڼگه کان له م ټايه ته پيروزه

به لڼگه يه که م

الله تعالى فرمويې تي: (ولله الأسماء الحسنی)

(ولله) به پراستی هه ر الله خوې خاوه نيې تي و هه يې تي.

(الأسماء) يه عني ناوه کان که ده بېته جه معي (اسم - ناو) وه به لڼگه يه له سه ر ذات يا ذات و صيفه تيش جا ناوه که مه صدر بېت وه ک (الرب) يان (السلام) يا موشته ق بېت وه ک (الرحمن) و (الرحيم).

(الحسنی) پېک هاتووه له مؤنثه ي (أحسن) که ده بېته (تفضيل)، يه عني بهر زترين و پيروز ترين. چونکه بهر زترين و پيروز ترين مه عنايان هه لگرتووه، مه عناي ئه وه يه که هه ر الله يه خاوه ني ناوه بهر ز و پيروزه کانه (الحسنی) به لام له فظي "خودا" له پريزي ئه و ناوه پيروزانه دا نيه، چونکه ده بېت الله تعالى خوې ده ست نيشانيان بکات کام ناوانه ن، يه عني ده بېت له قورئان و سوننه تدا هاتبن، وه به دلنيا ييه وه له فظي " خودا " له قورئان و سوننه تدا نه هاتووه، وه ئه گه ر ناوي الله تعالى نه بېت ئيتر بهر ز و پيروز نيه.

الله تعالی ده‌فه‌رموویت : (قَادُعُوهُ بِهَا)

★ (قَادُعُوهُ) بۆ ئه‌مر و فه‌رمانه‌، یه‌عنی:

۱- سموه - ناوی بێنن.

۲- وصفوه - وه‌صفی بکه‌ن

۳- اذکروه - یادو زیکری بکه‌ن

۴- نادوه بها - بانگی لی بکه‌ن

مه‌عنای ئه‌وه‌یه که ده‌بیّت هه‌ر به‌و ناوه به‌رز و پیرۆزانه‌ی الله که به‌وه‌حی-
له‌پڕیگه‌ی قورئان و سوننه‌ته‌وه‌ ثابت و جیگیر بوون، ناوی بێنن و وه‌صفی بکه‌ن و
بانگی بکه‌ن و عیباده‌تی بۆ بکه‌ن و لیی بپاڕینه‌وه‌.

له‌به‌ر ئه‌وه‌ی له‌فظی (بِهَا) ده‌گه‌پڕیته‌وه‌ بۆ (الأسماء الحسنی) ناوه به‌رزو
پیرۆزه‌کانی الله.

که‌واته‌ ئه‌گه‌ر ناویک له‌پریزی ئه‌وا ناوانه نه‌بوو که الله ناساندونی به‌ناوی خۆی-
دروست نیه بانگ بکریّت و بکریّته ناو بۆی- چونکه ئه‌مه پێچه‌وانه‌ی پڕوکه‌ش
و ناوه‌پۆکی مانای ئایه‌ته‌که‌یه‌.

وه به‌لگه‌ش زۆره بۆ سه‌لماندنی ئه‌وه‌ی که ناوه‌کانی الله (توقیفی) و
(سمعی) یه‌ن و هیه‌چ مه‌جالی تێدا نیه بۆ عه‌قل و قیاس، که له‌دوایدا باسیان
ده‌که‌ین إن شاء الله به‌لام لی‌ره‌دا بۆ تفسیری (فادعوها بها) ئه‌م هه‌دیته
باسده‌که‌ین، که ئیمامی بوخاری و موسلیم له‌ ئه‌بو هریره‌وه ده‌گێرنه‌وه :
په‌یامبه‌ر صلی الله علیه وسلم فه‌رمووێه‌تی (إن لله تسعة وتسعين إسمًا مائة إلا
واحدًا) یه‌عنی الله تعالی نه‌وه‌دونۆ 99 ناوی هه‌یه‌، له‌سه‌د یه‌کی که‌مه‌.

دهبینین په یامبه ر صلی الله علیه وسلم ناوه کانی الله تعالی سنوردار ده کات و
باسیان ده کات و ده فهرموویت (نهوهد و نو ناوون) ئه مهس ئاشکرایه به وه حی
له لایه ن الله تعالی پئی و تراوه و فیړکراوه، وه هه ر ناو یکی دیکه جگه له م نهوهد
و نویه بو الله ثابت و جیگیر نابیت مه گهر له ریگه ی ریوایه تیکی دیکه وه به
صه حی ثابت بوو بیت و هات بیت.

هه روه ها ئیمامی ئه حمهد و به یهه قی و حاکم و جگه له وانیش له ئیبن
مه سعوده وه ده یگیر نه وه په یامبه ر صلی الله علیه وسلم فهرموویه تی:
(أسألك بكل اسم هو لك سميت به نفسك، أو أنزلته في كتابك، أو علمته أحداً من
خلقك أو استأثرت به في علم الغيب عندك)

مه عنای فهرمووده که به م جوړه یه:

یا الله لیت ده پارېمه وه و داوات لیده که م به هه موو ناو یکه که هی تویه و خوت
پئی ناوناوه

1. یا داتبه زاندووه له کتابه که ت.

2. یا فیړی یه کئی له بهنده کانت کردووه.

3. یا له عیلمی غه ییدا له لای خوت په نهانت کردووه.

ئیبین قه ییمی جه وزی له سه ر ئه م فهرمووده یه قسه ده کات و ده لیت:

الله تعالی ناوه کانی خوئی کردووه به سئ به شه وه:

1. قسم سمی به نفسه، فأظهره لمن شاء من ملائکته و غیرهم ولم ينزل به کتابه

2. وقسم أنزل به کتابه.

3. وقسم استأثر به في علم غيبه فلم يطلع عليه أحد من خلقه.

1. به شیکه خوی پئی ناو ناوه و ئاشکرای کردوو به بۆ دوه که سانهی که خوی ویستبیتی له مه لائیکه و غهیری ئه وانیش به لام له کتبه کانیدا باسی نه کردوون.
2. به شیکه دیکه شی له کتبه کهیدا باسی کردوو و فیری خه لکی کردوو.
3. یان له عیلمی غهیدا لای خوی په نهانی کردوو.

که واته ناوه کانی الله له سی جور زیاترین:

1. خاصه و به تایبته فیری هه ندی که سی ده کات.
2. عامه و به گشتی له کتبه کانیدا باسی کردوون بۆ هه موو که س.
3. نه زانراوه و په نهانه و هیچ که س نایانزانی.

پاشان ئیمه ده پرسین؟؟

ئایا له فظی " خودا " له کام به ش له م 3 به شهیه؟؟!! ده پرسینه وه له و که سانهی ئه م ناوه به کار ده هینن ئایا ئیوه به تایبته لای الله فیرکراون ؟ یان له کتبه کانیدا هاتوو فیری بوون بوون ؟ یان ئه وه تا ئیوه عیلمی غهیب ده زانن ؟ تعالی الله عما یصفون

ملاحظة: ئه م هه دیته ی که ئیبن مه سعود ریوایه تی ده کات هه ندی له علمائی حدیث به (ضعیف) وه صفیان کردوو، به لام هه ندیکی زور له زانایان به (حسن) وه صفیان کردوو له کتبه کانی علمی (الأسماء والصفات) و زور ئامازه یان پیکردوو .. به تایبته ئیبن قهیم جیهوزی که زور دیفاعی له م هه دیته کردوو به سه حیحی داناوه و به لگهی پئی هیئاوه ته وه له باسی ناوه به رز و پیروژه کانی الله.

علاء الدين الخازني البغدادي و حافظ فراء البغوى مفسرين دهلّين : (فادعوها بها) يعني ادعوا الله بأسمائه التي سمى بها نفسه أو سماه بها رسوله صلى الله عليه وسلم، ففيه دليل على أن أسماء الله تعالى توقيفية لا اصطلاحية، ويدل على صحة هذا القول و يؤيده بأن يقال يا جواد ولا يجوز أن يقال يا سخي.

یه‌عنی: الله بانگ بکه‌ن به‌و ناوانه‌ی که‌ خوی- پیّ ناو ناوه، یا په‌یامبه‌ره‌که‌ی صلی الله علیه وسلم ناوی- ناوه، ئەمەش بە‌لگە‌یه‌ له‌سه‌ر ئەوه‌ی ناوه‌کانی الله (توقیفی)-ن (یه‌عنی هه‌ر‌امه‌ بۆ ئیّمه‌ قسه‌ی تیّدا بکه‌ین) نه‌که‌ ئصطلاحی(ده‌سته‌واژه‌یی) ئەوه‌ش که‌ به‌‌لگە‌یه‌ له‌سه‌ر پراستی ئەم قسه‌یه‌و پشتگیری- ده‌کات ئەوه‌یه‌ که‌ ده‌بیّت بلّین ئەی [جواد] وه‌ ناییت بلّین ئەی [سه‌خی]

ملاحظة: بیجگه‌ له‌ الخازنی بغدادی- (أبو الحسنی قاسمی) و (ابن القيم الجوزية) و (شه‌وکانی) و (ئیبن هه‌جهری عه‌سقه‌لانی) و (قرطبی) و (نه‌سه‌فی) و (خه‌طیبی شریینی) و (به‌غه‌وی موفه‌سیر) ئەم قسه‌یان کردوووه‌.

الله تعالى فهموهي : (وذروا الذين يلحدون في أسمائه) (وذروا الذين)
 اتركوا أو إعرضوا ولا تحادلوا.

يٰٓهٰ عَنِ پِشْت هه‌لکه‌ن و گو‌ی مه‌گرن و جدال و مشتومر مه‌که‌ن له‌گه‌ل ئه‌و
که‌سانه‌ی که [یلحدون] ئیلحاد ده‌که‌ن له [أسمائه] ناوه به‌رزو
بیرۆزه‌کانی الله.

-مه‌عنای (إلحاد) چیه له قـورئاندا؟

إلحاد : له پرووی زمانه وانی به مه عنای لادان هاتوو، به لام ئه گهر بگه پینه وه سهر ته فسیری سه له ف به شیویه کی گشتی ده بینین مه عنای [إلحاد] یان له سی جوړو شتوه دا کوو کردو ته وه:

١ -إِذَا بِالتَّغْيِيرِ: كَمَا فَعَلَهُ الْمُشْرِكُونَ، فَإِنَّهُمْ أَخَذُوا اسْمَ اللّٰتِ مِنَ اللّٰهِ وَالْعِزَّى مِنَ الْعَزِيزِ وَالْمَنَاتِ مِنَ الْمَنَانِ.

٢ -بالزيادة عليها : بأن ي اخترعوا أسماء من عندهم ما لم يأذن بها الله.

٣ - بالنقصان منها: بأن يدعو بعضا دون بعض.

یہ عنی بہم جوڑہ:

۱- به‌گۆرینی: وه‌ک چۆن موشریکانی قورەیش ده‌یانکرد، ئه‌وان ده‌چوون ناوی-
اللات یان له‌ الله وه‌رگرتبوو ناوی- عزی-یان له‌ العزیز هه‌وه وه‌رگرتبوو، وه
ناوی- منات-یان له‌ المنان هه‌وه وه‌رگرتبوو.

۲ - به زیادکردنی: به وجوده‌ی ناوی - جودا دروست بکهن له لایه‌ن خۆیانه‌وه
یه‌عنی - به وه‌هی ثابت نه‌بوئی - که الله ری‌ی یی نه‌دابی.

۳- به كه مكردى: به وهى كه بهه نديك له ناوه كانى بانگى بكه ن و به وانهى ديكهى بانگى نه كه ن و يا ناوى نه نين و وه صفى زه كه ن، ئەم سى نه وهى باسما ن كردن بۆ مه عناى (إلحاد) كۆكراوهى ته فسيري سه له فه له سه حابه و تابعينى به ريز

كه زانايانى ته فسير وه ك (طبري) و (ئيبن كثير) و (شه و كانى) و (البقاعي) و (به غه وى) و غه يري ئەمانيش باسيان كردوو ه.

ملاحظة: موفه سرين له سه حابه و تابعين چەند ته فسيريكيان بۆ وشهى (إلحاد) كردوو ه به لام هه موويان هه ر ده چنه وه ناو ئەم چوار مه عناوه كه باسما ن كردن كه وتوويانه:

(يلحدون) أي:

-يكدبون

-يشركون

-يعدلون

-يعرضون

-ئه بو قاسمى قوشه يري ده ليت:

الأسماء تؤخذ توقيفا من الكتاب والسنة والإجماع فكل إسم ورد فيها وجب إطلاقه في وصفه وما لم يرد لا يجوز لو صح معناه.

يه عنى : ناوه كانى الله وهرده گيريت به ته وقيفى له قورئان و فهرمووده و ئيجماعى سه حابه كان، هه موو ناويك نه صى له سه رهات واجبه به كار بهيئريت بۆ وه صفى الله، وه ئه وه شى نه صى له سه ر نه هاتبوو دروست نيه بۆ الله به كار بهيئريت هه رچه نده ئه گه ر مه عناكه شى راست و سه حيح بيت.

-سعید بن علی بن وهف القحطاني ده‌لێت:

إن أسماء الله توقيفية لا يسمى سبحانه إلا بما سمى به نفسه أو سماه به رسوله صلى الله عليه وسلم ولا يجوز أن يسمى باسم عن طريق القياس أو الإشتقاق من فعل و نحوه خلافا للمعتزلة والكرامية.

یه‌عنی : ناوه‌کانی الله (ته‌وقیفی)ین و (حه‌رامه‌ بۆ ئیمه‌ قسه‌ی تیدا بکه‌ین)، الله ناو ناریت ته‌نها به‌وه‌ نه‌بیّت که‌خۆی پێ ناوناوه‌ یا به‌وه‌ی که‌ په‌یامبه‌ره‌که‌ی صلى الله عليه وسلم ناوی لێناوه‌، وه‌ دروست نییه‌ الله تعالی ناو بنریت به‌ هیچ ناویک له‌ پێگه‌ی قیاسه‌وه‌ یان (اشتقاق) له‌ کرداره‌کانی و هاوشیوه‌ی ئەم شتانه‌، به‌ پێچه‌وانه‌ی موعته‌زیله‌و که‌رامی یه‌عنی ئەوان به‌ دروستی ده‌زانن ! به‌ گه‌رانه‌وه‌مان بۆ قورئان و حه‌دیثه‌ سه‌حیحه‌کان ده‌پرسین ئایا ناوی (خودا) له‌م دوو سه‌رچاوه‌دا باسکراوه‌؟ به‌ ته‌ئکید نه‌خێر باس نه‌کراوه‌.

ئێبن حه‌جهری عه‌سقه‌لانی ده‌لێت :

(أسماء الله توقيفية على الأصح عند أئمتنا خلافا للمعتزلة والغزالي والباقلاني) یه‌عنی ناوه‌کانی الله له‌سه‌ر راسترین قسه‌ لای ئیمامه‌کانی ئیمه‌ (ته‌وقیفی) یه‌ (یه‌عنی حه‌رامه‌ بۆ ئیمه‌ قسه‌ی تیدا بکه‌ین) به‌ پێچه‌وانه‌ی موعته‌زیله‌ و غه‌زالی و باقلانی

که‌ له‌سه‌رانی موعته‌زیله‌ بوون، هه‌رچه‌نده‌ ئێبن ته‌یمیه‌ شاهیدی ده‌دات له‌سه‌ر ته‌وبه‌و گه‌رانه‌وه‌ی غه‌زالی بۆ ئەه‌لی سوننه‌و جه‌ماعه‌.

که‌واته‌:

له‌فظی "خودا" ئیلحاده‌ له‌ جووری دووه‌م له‌ جووره‌کانی (الحاد) ئەویش به‌ (الزیادة) زیاد کردنی ئەو ناوه‌ بۆ الله تعالی به‌بێ هیچ به‌لگه‌یه‌ک له‌ قورئان و حه‌دیثه‌ سه‌حیحه‌کان.

الله تعالیٰ فہرموویہ تی: (قُلْ اَدْعُوا اللّٰهَ اَوْ اَدْعُوا الرَّحْمٰنَ اَيًّا مَا تَدْعُوا فَلَهُ الْاَسْمَاءُ الْحُسْنٰی) الاسراء/110

به لگه کان له م ثایه ته پیروژه:

به لگه ی یه که م

الله تعالیٰ ده فہرموویت :

(قل) . یه عنی ئه ی محمد صلی الله علیه وسلم بلّی به خه لکی و فیریان بکه.

(ادعوا) ئه و ته فسیرانہ ی که بۆ (ادعوا) کراوه ئه مانه ن :

اذکروا - زیکری بکه ن

أو نادوا - بانگی بکه ن

أو اطلبوا - داوا ی لیبکه ن

أو سموا - ناوی بیئن

(الله) هو الاسم الجامع لكل الصفات. وهو اسم ذات لا يدل على صفة معينة، لكنه يحمل في طياته كل صفات الكمال فيه .

یه عنی: له فظی (الله) ناوی جامعو کوّی هه موو سیفاتہ کانیہ تی، وه (الله) ناوی ذاتی پاکی خوّیه تی و ده له لات ناکات له سهر صیفه تیکی دیاریکراو به ته نها، به لام له ناوه پوکدا هه موو صیفه ته کانی که مال و بی نوقصانی هه لگرتووہ.

هەر له‌بەر ئەمەشە سوننەتە بۆ ئەنجامدانی هەر کارێک ناوی (الله) پێش‌بخێت، چونکە ناوی جامعه و شاملی هەموو صیغه‌تەکانی تر دەبێت، وە هەموو ناویک یان اسمیک که (الله) یه ده‌بێت (المسمى) یه‌عنی ئەو ناوێ مەعناکەشی شاملی (الله) دەبێت، یه‌عنی کاتیک که (الله) بانگ ده‌که‌ین به (العزیز) یان (النافع) مەعناکەشی شاملی (الله) دەبێت، به‌لام به‌پێچه‌وانه‌ی ناوی مرۆڤه‌کانه‌وه .

چونکە هەموو کاتیک مەعناو (مسمى) بۆ ناوی مرۆڤه‌کان شاملیان نابێت، بۆ نمونه که‌سیک ده‌بینی ناوی سه‌عیده به‌لام له‌واقیعدا سه‌عید نیه و شه‌قییه .

یان ناوی مطیعه به‌لام ده‌بینی عاصیه، هەر له‌بەر ئەوه (الله) ناوه‌کانی خۆی به (الحسنی) وه‌صف کردووه چونکە هەموویان (مسمى) وه‌صف و مەعناي به‌رز و جوانیان هه‌لگرتوووه که ده‌لیل و وه‌صفن له‌سه‌ر (الله)، به‌لام ناوی مرۆڤه‌کان (الحسنی) نین، و زۆربه‌ی جار پێچه‌وانه‌ی (مسمى) و مەعناي ناوه‌که‌یانه و دووره له‌ وه‌صف و حالیانه‌وه.

(أو) أيهما شئتم. لێره‌دا به‌ مەعناي اختیار دێت، یه‌عنی هەر کامیکیان ویستیان لێبوو .

(ادعوا) باسمان کرد.

(الرحمن) ناوی به‌رز و پیرۆزی الله یه، که مەعناي په‌حمه‌ت و که‌ره‌می الله ده‌دات، وه‌ له‌ قورئاندا زۆر دووباره‌ بۆته‌وه، وه‌ك ئایه‌تی (الرحمن علی العرش استوی) یان (الرحمن الرحیم) یان (الرحمن علم القرآن)، وه‌ په‌یامبه‌ر صلی الله علیه وسلم زۆر به‌م ناوه‌ له‌ الله ده‌پارایه‌وه‌ له‌ سجودا، هەر له‌بەر ئەوه‌ قورەیشیه‌کان ده‌یانوت محمد دوو مه‌عبود و په‌رستراوی هه‌یه، الله و الرحمن.

(أَيَّ مَا تَدْعُوا) يه عنی به ههر کام له ناوه کانی بانگی بکه ن و ناوی بنی ن و داوای لی بکه ن و ذکر ی بکه ن، هه مووی هه ر ناوی ئه ون و یه ک (مسمی) یه بۆ الله، وه هه موویان هه ر ده له لاتن له سه ر ته وحیدی الله.

(قُلْهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى). و الْأَسْمَاءُ : بالنسبة إلى الله : إما عَلَمٌ وهو اسم الجلالة خاصة، وإما وصف مثل الرحمان والجبار وبقيّة الْأَسْمَاءِ الْحُسْنَى.

یه عنی ناوه کان: به نیسبه تی الله ده کری ن به دوو جو ره وه: یان ئه وه تا (اسمی عه له مه) ئه وه ش که ناوی الله خو یه تی به تایبه ت، یان ئه وه تا وه صفه وه ک (الرحمان) یان (الجبار)، وه ته واوی ناوه به رزو پیروژه کانی دیکه شی به هه مان جو ر، چونکه الله خاوه نی ناوه به رزو پیروژه کانه، به هه ر کام له ناوه کانی لی بیاریینه وه جیاوازی نیه و هه موویان هه سه نن.

ئایه ته که ئیشاره ت به چه ند حوکمی کی ئاشکرا ده کات

له وانه: فه رمان ده کات به په یامبه ر صلی الله علیه وسلم که خه لکی فی ر ی ناوه به رز و پیروژه کانی الله بکات.

ئیشاره ت ده کات که هه ر ده بی ت الله بانگ بکه ی ن و ناوی بنی ن به و ناوانه ی که خو ی دایناون و پیان رازی بووه .

فی ر ی ئه وه مان ده کات که به هه ر کام له ناوه کانی لی بیاریینه وه و بانگی بکه ی ن جیاوازیان نیه و هه موویان یه ک (مسمی) یه بۆ الله.

دوو باره فی رمان ده کات که ناوه کانی الله هه موویان (الحسنی) به رز و پیروژن و ده لاله تن له سه ر (مسمی) بۆ الله تعالی .

پاشان دئین و ده پرسین؟

ئایا الله تعالی فهرمانی کردوو به په یامبه ره که ی که خه لکی فیږی ناوی (خودا) بکات و به و ناوه وه بانگی لئ بکه ن؟ ئایا الله تعالی ناوی (خودا) ی باسکردوو به تا بیکهینه (مسمی) بو ی و لئی بیارپینه وه پی؟

غه زالی خاوه نی کتابی (إحياء علوم الدين) هه رچه نده ئه هلی اعتزال و ته صه وف بووه به لام ئیین ته یمیه شاهیدی ته وه ی بو دده دات و توویه تی :اتفق العلماء على أنه لا يجوز لنا أن نسمي النبي صلى الله عليه وسلم باسم لم يسمه به أبوه ولا سمى به نفسه وكذلك كبير من الخلق، فإذا امتنع عن ذلك في حق المخلوقين فامتناعه في حق الله أولى، فلا يقال (يا ماهد) ولا يقال (يا زارع) ولا يقال (يا فالق) و نحو ذلك، وإن ثبت في قوله (فنعم الماهدون) أو (أم نحن الزارعون) أو (فالق الحب والنوى) .

یه عنی : عوله مائی ئیسلام ئیتیفایان هه یه له سه ر ئه وه ی که دروست نیه بو ئیمه په یامبه ر صلی الله علیه وسلم ناو بنیین به ناویک که باوکی ناوی نه نابئ یان خو ی پی ناو نه نابئ وه هه روه ها هه ر مه خلوقیکی دیکه ی پایه دار، ئه گه ر ئه مه ریگری لئ کرابئت له حه قی مه خلوقه کاند، ئه وه له حه قی الله که خالقه له پیشتره ریگری لئ بکریت هه ر بو یه ناوتریت به الله ئه ی (ماهد) یان ئه ی (زارع) یان ئه ی (فالق) و هاوشیوه ی ئه م شتانه هه رچه ند له قورئاندا ثابت و الله فه رموویه تی (فنعم الماهدون) یان (أم نحن الزارعون) یان (فالق الحب والنوى) .

وه [ئه بو ئیسحاقی زوجاچ] ده لئیت:

(لا يجوز لأحد أن يدعوا الله بما لم يصف به نفسه) یه عنی : دروست نیه بو هیچ که سیک که الله ناو بنیت و بانگی بکات به ناویک یان شتیک که خو ی پی وه صف نه کردییت.

الله تعالی فه رموویه تی:

(هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ هُوَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ 22 هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ السَّلَامُ الْمُؤْمِنُ الْمُهَيْمِنُ الْعَزِيزُ الْجَبَّارُ الْمُتَكَبِّرُ سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ 23 هُوَ اللَّهُ الْخَالِقُ الْبَارِي الْمُصَوِّرُ لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى يُسَبِّحُ لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ) الحشر 22-24

به لگه کان له م تایه ته پیروژه:

-دهبین له سه ره تای ئه م تایه ته پیروژه دا (الله) تعالی شاهیدی ده دات له سه ر ته نهایی خوی که هیچ په رستراویک نیه به حق جگه له ذاتی پاکي خوی.

-پاشان شاهیدی ده دات له سه ر که مالی عیلم و زانستی خوی به هه موو شتیکی په نهان و ئاشکرا.

-پاشان دواي ئه مانه دووباره وه صفی خوی ده کات به ته نهاو بی هاوه ل وه به ناوه جوان و به رزو پیروژه کانی، که له وه صف و ناوه کانیدا ده فه رموویت : (عالم الغیب والشهادة. الرحمن. الرحيم . الملك القدوس. السلام . المؤمن . المهيمن. العزيز . الجبار . المتكبر . الخالق. الباريء. المصور . العزيز . الحكيم) وه پاشان ده فه رموویت (له الأسماء الحسنی) یه عنی الله خاوه نی ناوه به رزو پیروژه کانه.

دهبین الله تعالی خوی وه صف ده کات و ده ناسینیت به م ناوه به رز و پیروژانه که له قورئاندا باسیان ده کات وه ده فه رموویت خاوه نی هه موو ناوه به رز و پیروژه کانه یه عنی هه موو ئه و ناوانه ی که له قورئاندا باسی کردوون

يان فيري پهمبهرى كردوون صلى الله عليه وسلم، بهلام تهگه ر تهماشاى قورئان
يان تهواوى هه ديشه كان بكهين به صه حيح و صه عيفه وه ناويك نابيين
به ناوى (خودا) يان (پهروهردگار) يان (يهزدان)!

ئيبن قهيمى جهوزى له [بدائع التفسير] دا دهليت:

- (فلا يثنى عليه إلا بأسمائه الحسنى و صفاته العلى، وكذلك لا يسأل إلا بها، فلا
يقال: يا موجود أو يا شيء أو يا ذات اغفر لي وارحمي)

يهعنى: الله تعالى سه ناو ستايش ناكري تهنها به ناو و صيفاته بهرزو پيروژه كانى
نه بيت ، وه ههروهه ها داواى لى ناكريت تهنها هه ر به و ناو و صيفاته بهرز و
پيروژه نه بيت هه ر بويه ناوتريت به الله تعالى (موجود) يان تعالى (شيء) يان
تعالى (ذات) ليم خوشبه و ره حمم پى بكه، ده پرسين له و كه سانهى كه وشه
خودا به كار دين له جيگه ناوى بهرز و پيروزى الله تعالى ته وه بهس نيه كه
پهمبهر صلى الله عليه وسلم فهرموويه تى (إن لله تسعا و تسعون اسما من
أحصاها دخل الجنة) يهعنى الله نه وه د و نو ناوى هه يه هه ركه س (له بهريان
بكات و كار به مه عناكانيان بكات) ده چيته به هه شته وه.

- ئايا پهمبهر صلى الله عليه وسلم ناوى (خودا) لى له نيوان ته م ناوانه دا
باسكردوه؟

- يان ده توان هه ديشكى صه حيح يان ريوايه تيكمان له صه حابه به ريزه كان بو
بهين له سه ر وشه (خودا) ؟

دهلين : الله تعالى فهرموويه تى : (وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ
فَانْتَهُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ)

- ئه‌وه‌ی که په‌یام‌به‌ر صلی الله علیه وسلم فرمانی پیکردوون وه‌ری بگرن و ئه‌نجامی بده‌ن.

-ئه‌وه‌شی که پیکری لێ کردوون لێ دوور بکه‌ونه‌وه‌.

-وه‌ سنووره‌کانی شه‌رعی الله بپاریزن چونکه‌ الله زۆر سزای تونده‌.

ملاحظة

هه‌رچه‌نده‌ ئه‌م فه‌رمووده‌یه‌ بۆ حه‌صر و سنور کردنی ناوه‌کانی الله نیه‌، به‌لام بۆ ثابت کردنی هه‌ر ناویك بۆ الله تعالی ده‌بی‌ت ته‌نها له‌پیکه‌ی قورئان و هه‌دیته‌وه‌ ثابت بکری‌ت وه‌ هه‌یچ پیکه‌یه‌ك نیه‌ بۆ (قیاس) و (عه‌قل) بۆ ناوه‌کانی الله ئه‌مه‌ش ئیتفاقی عوله‌مائی له‌سه‌ره‌ جگه‌ له‌ موخته‌زیله‌ که پێیان وایه‌ دروسته‌ له‌ پێی (قیاس) و (عه‌قله‌وه‌) ناو بۆ الله تعالی دا‌بنری‌ت!

پاشان سعید بن علی وه‌ب القحطانی له‌ کتابی شرح أسماء الله الحسنی دا ده‌لی‌ت:

(أسماء الله تعالى توقيفية لا مجال للعقل فيها وعلى هذا فيجب الوقوف فيها على ما جاء به الكتاب والسنة فلا يزداد فيها ولا ينقص، لأن العقل لا يمكنه ادراك ما يستحقه تعالى من الأسماء، فوجب الوقوف في ذلك، على النص لقوله تعالى : (ولا تقف ما ليس لك به علم)

أو (قُلْ إِنَّمَا حَرَّمَ رَبِّيَ الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ وَالْإِثْمَ وَالْبَغْيَ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَأَنْ تُشْرِكُوا بِاللَّهِ مَا لَمْ يُنَزَّلْ بِهِ سُلْطَانًا وَأَنْ تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ)، ولأن تسميته تعالى بما لم يسم به أو انكار ما سمي به نفسه جناية في حقه سبحانه، فوجب سلوك الأدب في ذلك والاقتصار على ما جاء به النص).

یه عنی : ناوه کانی الله تعالى ته و قیفیه (بۆ ئیمه نیه قسه ی تیدا بکهین) و هیچ
رێگه و مه جالیکی تیدا نیه بۆ عه قلّ وه له بهر ئه وه واجبه سه رچاوه بۆ ناو و
صیفات بهرز و پیرۆزه کانی الله ته نها قورئان و سونزه ت بیّت، وه هیچی بۆ زیاد و
که م نه کریت، چونکه عه قلّ توانای ده رک و زانی نی ئه و ناوانه ی نیه که لایق و
شیای الله یه له بهر ئه وه واجبه له مه دا له سه ر ئه وه به ستین که الله داینا وه
چونکه الله تعالى فه رموویه تی : (له شتیکدا له عیلمت نیه قسه مه که و شوینی
مه که وه و شاهیدی له سه ر مه ده) وه ههروه ها الله تعالى فه رموویه تی : بلی
به راستی الله تعالى

حه رامی کردو وه له سه رتان:

1- فواحش- فاحیشه کان.

2- الاثم - تاوانه کان

3- البغي - سه رکه شی

4- شیرک.

5- (وان تقولوا علی الله ما لا تعلمون) شتیک بلین له سه ر الله که هیچ عیلمتان
پّی نیه له سه ری و له خۆتانه وه قسه ی تیدا بکهن.

وه به راستی ناوانی الله به ناویک که خۆی پّی ناو نه ناوه یان نکۆلی کردن له
ناویک که خۆی پّی ناوانا وه تاوانه و جینایه ته له حه قی الله تعالى دا، وه واجبه زۆر
به ئه ده به وه مامه له ی له گه لّ بکریت و ئیکتفا بکریت به وه ی که به (نه ص)
وه حی هاتو وه و ثابت بو وه.

ده بینین الله تعالى چه ند شتیک حه رام کردو وه له سه ر بهنده کانی که هیچ کات
رێگه ی هه لّال بوونیان نیه وه ک فاحیشه و تاوان و سه رکه شی و شیرک وه ههروه ها
وتنی شتیک له سه ر الله به بّی عیلم و ده لیل.

ده پرسین: ئایا مه گهر عوله مائی ئیسلام ئیتفاقیان نیه به به لگهی قورئان و حه دیت و ئیجماعی هاوه له به ریزه کان که ناوه کانی الله ته و قیفین و به وه حی ثابت ده بن وه هیچ رینگه و مه جالیک نیه بۆ ثابت کردنی ناویک بۆ الله تعالی له رینگهی عه قل و قیاس؟

جگه له موخته زیله کان، که پییان وایه ناو بۆ الله ثابت ده بیئت له پیری عه قله وه، چونکه نه وان ههر له ریشه وه پییان وایه عه قل له پیش نه قله!!

محمد مسعود عبده که عالمیکی خوراسانی له کتابی (خدا إلحاد فی الأسماء الحسنی) دا ده لیئت: إن هذه البلاد مستعمرة بحكام إيرانيين، أهل اللغة الفارسية، فعلموا الناس الفارسية، وكان شعراء الدولة أيضا أهل الفارسية، فتعلم علمائنا و مشايخنا وغيرهم اللغة الفارسية، فتدرج إليهم لفظ (خدا) ونسوا لفظ (الله) إلا نادرا، فتدخل في الدين من هذا الاستعمار بلایا أحدها هذه اللفظة)

یه عنی: ئەم وڵاتانە داگیرکراوی حاکم و دەسەلاتدارانی ئێرانیه و خەڵکانیکی فارسی زمان بوون و خەڵکیان فیڕی زمانی فارسی دەکرد، وه ههروهها شاعیره کانی دهوله تیش ههر فارس بوون، ههر له بهر ئەم هوکاره عالم و شیخه کان و غهیری ئەوانیش فیڕی زمانی فارسی بوون، که بهم هوکاره له فظی (خودا) له ناویاندا بلاو بوویه وه، وه له فظی (الله) یان له بیر چوویه وه، مه گهر زۆر به ده گمهن نه بیئت.. و به هوئی ئەم داگیرکاری و استعمارهی حاکمه کانی فارس دهرد و به لای زۆر داخل دی ن کرا، که دانه یه کیان ئەم به لایه بوو، یه عنی له فظی (خودا).

که واته ئەگهر له فظی (خودا) داهینراوی فارسه مه جوسه کانی پیش ئیسلام بیئت، ئەوه عیله تیکی دیکه دیته پیشه وه بۆ حه رام بوونی، ئەویش عیله تی خوشوبهاندن به موشریکان.

چونکه ئىمامى بوخارى پىروايه تى كىردوو كه په يامبه ر صلى الله عليه وسلم
فهرمانى كىردوو و فهرموويه تى: ((خالفوا المشريكن)) يه عنى پيچه وانه و
موخاله فهى موشريكان بكهن .

ههروه ها ئىمامى ته حمه د و نه بو داود پىروايه تيان كىردوو كه په يامبه ر صلى الله
عليه وسلم فهرموويه تى: ((من تشبه بقوم فهو منهم)) يه عنى ههركه سيك خوى
بچوئينيت به قه وميك نه ويش له وانه .

وه ناوانى (الله) به (خودا) خو شوبه اندنه به قه ومى مه جوسيه كانه وه، وه
خو چواندن و شوبه اندن به موشريكانه وه له عيادات و عادات پيگري ليكراوه و
دروست نيه، چونكه خو شوبه اندن پيانه وه له شتاني ظاهرى و رواله تى جوريك له
خوشه ويستى له دل و دهرووندا دروست دهكات

هه ر بويه شيخ ئيبين ته يمي ه فهرموويه تى (إن المشابهة في الظاهر تورث نوع
مودة و محبة و موالاة في الباطن) يه عنى خو چواندن و شوبه اندن له شتى ظاهر
و رواله تدا جوريك له خوشه ويستى و دوستايه تى و نزيك بوونه وه له دل و
دهرووندا دروست دهكا، كه واته پيويسته خو مان دوور بخه ينه وه له موشريكان بو
نه وهى زياتر له الله نزيك بينه وه.

جاريكى ديكه ده پرسين:

ايا ناوى خودا له كوئى قورئان و فهرمووده دا هاتووه؟

مه گه ر نه ناوه دروستكراوى فارسه مه جوسه كان نيه؟

ئيتىر چون نه و ناوه دروستكراوه ده كه نه (الحسنى) و ده يده نه پال الله و لى
ده پارينه وه و بانگى ده كه ن پيى؟

ايا نه مه قسه كىردن نييه له سه ر الله به بى عيلم و ده ليل ؟

بۆچی به و ناوه بهرز و پیروژانه له الله ناپارینهوه و بانگی ناکهن که له قورئان و
حه دیشه سه حیه کانداسکران و فه رمانی پیکردوین که له بهریان بکهین و
فیری مه عناکه یان بین و له الله نزیك بینهوه پیاان ؟

بۆچی لکاون به ناویکدا که دروستکراوی ئاگر په رسته کانه و نازانن مه عناکه ی
چیه؟

باشه ئه ی نازانن ههر ناویکی الله که له قورئان و سوننه تدا هاتبیت سیفه تیشن بۆ
الله عز وجل ؟ ده توانن پیمان بلین وشه ی (خودا) چ سیفه تیکی هه لگرتووه بۆ
الله؟

کهواته

به کارهینانی له فظی خودا ده بیته :

-بیدعه و داهینراویکی هه واو خه یالی مروقه کانه و ناگه ریته وه بۆ الله تعالی.

-و قسه کردنه له سه ر ئه سماء و صیفات بهرز و پیروژه کانی الله به بی عیلم و
ده لیل له قورئان و سوننه ت .

-و خوشوبه اندن و خوچواندنه به موشریکانی فارسی مه جوسی که پیش هاتنی
ئیسلام هه بوون و ئه م وشه یان به کارهیناوه، وه به پیی حه دیشی سه حیح
خوشوبه اندن به موشریکانه وه هه رامه و ریگری لیکراوه.

(باسی سییه م)

وه لامي شوبهه كان

وه لām دانه وهی شوبهه و گومانه كان له سهر دروستی به کار هیئانی له فظی خودا له
جیگهی ناوی بهرز و پیروزی الله تعالی

دوای باسکردنی ده لیلله كان له قورئان و حه دیشه سه حیحه كان پیویسته وه لامي
شوبهه كان بدهینه وه، چونکه به پراستی شوبهه یه کیکه له و ده رگا گه و رانه ی که
شه یطان لییه وه داخل ی دل ی به نده كان ده بیّت و کارو ئه عماله کان یان فاسد
ده کاته وه، چونکه شوبهه شیوه و شه بییه حه قی تیدایه و که سی نه زان زوو فریو
ده خوات، وه ک سه له ف وتوو یانه بویه پیی ده لّین شوبهه (باطل یشبه الحق) واته
باطلیکه له پیست و شیوه و شه بییه حه قدایه، بۆ نمونه که سیک که ده چّیته ناو
بیابانی گهرمه وه ده بینیت له دووره وه ئاو دیاره، ههر له بهر ئه وه زۆر به خیرایی
ده پروات به ده میه وه به لām که لیی نزیک ده بیته وه ده بین ی ووشکایی خالییه و
به هو ی تینی گهرمای خۆره وه خاکه که شه وق ده داته وه به شیوه ی ئاو ! وه لی ره دا
به پشتیوانی الله ئه و شوبهانه پروون ده که ینه وه بۆ ئه و که سانه ی که واده زانن
ده لیلله و پشتی پیّ ده به ستن بۆ به کار هیئانی وشه ی خودا له جیگهی ناوی بهرز و
پیروزی الله.

وه هه و لām داوه به پیی ئه م چه ند سālهی ته حقیق و لیکو لّینه وه م له م مه موضوعه
ته واوی شوبهه كان بنووسم و به شیوه یه کی شه رع ی و موخته صهر و پوخت
وه لām یان بده مه وه.

به ته و فیقی الله له وه لامدا ده لئین ئیمامی حه سه نی به صری و سه عیدی کوری
جوبه یر ره حمه تی الله یان لیبت فهرموویانه (لا یقبل قول ولا عمل الا بنیه، ولا
یقبل قول و عمل و نیه إلا بموافقة السنة) واته قبول نابیت له عه بده کان هیچ
قسه و عه مه لیکی چاک به بی نیه ت له گه لیدا وه هیچ قسه و عه مه ل و نیه تیکی
چاکیش قبول نابیت نه گهر موافقی سوننه ت نه بیت.

به و که سانه ی که ده لئین ئیمه له به کاره یانی وشه ی خودا نیه ت و مه به ستمان پی
الله یه، ده لئین له شهرعی الله دا بو قبول بوونی کاره کان ته نها نیه تی خیر و
چاک مهرج و شهرت نیه، به لکو له گه ل نیه تی چاک و خیردا ده بیت کاره که
موخاله فه ی شهرعی الله نه بیت، وه موافقی قورئان و سوننه ت بیت، چونکه الله
تعالی ده فهرموویت: (فمن كان يرجوا لقاء ربه فليعمل عملا صالحا ولا يشرك
بعبادة ربه أحدا) الکهف.

واته ههرکه س نه گهر رازی کردن و بینین و لیکای الله ی ده وی با دوو کار نه نجام
بدات:

۱- فلیعمل عملا صالحا : کار و عه مه لی صالح نه نجام بدات نه وه ی که الله دایناوه
و پی رازیه.

۲- ولا يشرك بعبادة ربه أحدا : وه با شیرک بو الله نه نجام نه دات و ته واوی
کاره کانی ههر له پیناوی رازی کردنی الله نه نجام بدات.

به ئیخلاصه وه و کهسی له گه لدا نه کاته شه ریک، ناو هیئانی الله به خودا موخاله فهی قورئان و فهرمووده سه حیحه کانه، وه ناو هیئانی الله به خودا قسه کردنه به بی عیلم له ناوه بهرز و پیروژه کانیدا، چونکه ناوه کانی الله سه رچاوه کهی ته نها (وه حییه) و هیچ پڕیه کی تیدا نیه بو عه قل و قیاس و نییه ت و مه بهستی بهنده کانی، وه ده بیئت الله بهو ناوه بانگ بکهین که خوی پئی خوشه و له قورئاندا باسی کردوه و په یامبه ری فیڕکردوهه صلی الله علیه وسلم.

ئیمامی بوخاری و موسلیم ده گیرنه وه پئش هاتنی ئیسلام له ناو ئه عرابی و ده شته کیه کان به نوێژی مه غریب یان دهوت عیشاء، وه به نوێژی عیشائیان دهوت عه ته مه، په یامبه ر صلی الله علیه وسلم به سه حابه به پڕیزه کانی فهرموو (لا یغلبنکم الأعراب علی اسم صلاتکم المغرب فإنهم یقولون العشاء، ولا یغلبنکم الأعراب علی اسم صلاتکم العشاء فإنهم یقولون العتمة)

واته نه کهن بهیئن ده شته کی و ئه عرابیه کان زال بن به سه ر ناوی نوێژی مه غریبتاندا و ناوه کهی بگۆرن چونکه ئه وان پئی ده لئین عیشاء، وه نه کهن بهیئن ئه عرابیه کان زال بن به سه ر ناوی نوێژی عیشائتاندا و ناوه کهی بگۆرن چونکه ئه وان پئی ده لئین عه ته مه.

هه رچه نده عوله مائی هه دیث ده لئین ئه م دوو له فظه له پڕیشه دا موباحن و هه رام نین و لای ده شته کیه کان مه شهوور بووه، به لام رسول الله صلی الله علیه وسلم ویستوو یه تی سوننه تی زه مانى جاهیلیه ت له هیچ شتیکدا زال نه بیئت به سه ر ئیسلامدا، هه رچه نده له هه ندیک ریوایه تی سه حیحدا هاتوو رسول الله له فظی عه ته مه ی به کاره یی ناوه بو نوێژی عیشاء به لام عوله مائی هه دیث فهرموویانه ئه وه بو ته علیم و فیڕکردنی نوێژی عیشاء بووه، چونکه ئه گه ر به ده شته کیه کان بلین نوێژی عیشاء بکه ئه وا وا حالى ده بوون که نوێژی مه غریبه

به لّام رسول الله بۆ ئه وهى فيريان بکات ده يفهرموو ئه و عيشائيه كه ئيوه پيى ده لّين عه ته مه، وه هه نديكى ديكه له عوله ماء وتوويانه ئه وهى كه رسول الله هه نديك جار به كاريهيناوه پيش نه هى و پيگري كردنه كه بووه، الله اعلم پهنگه نه هى و پيگري كردنه كه ش بۆ ته نزيهى بووييت و بۆ ته حريم نه بووييت، ئه مه قاعيده يه كى شه رعيه.

وه ك ئيبن حه جهرى عه سقه لاني باسى كردوه، ئه گهر له فظيک يان وشه يه ك شه رعى الله ئه مرى پي كردبوو واجبه به كار بهيندرپيت، وه ئه گهر نه هى و پيگري كردبوو له له فظيک پيوسته به كار نه هيئرپيت، وه ئه گهر ئه لفاظيک هه بوو له ناو عورفى خه لکدا و هيچ پيگريه كى شه رعى له سه ر نه بوو پيوسته زال نه كرپت به سه ر ئه لفاظه شه رعيه كاندا وه ك له حه ديته كه دا په يامبه ر صلى الله عليه وسلم نه هى كرد له گوپيني ناوى كاتى نوپژه كان و چاوليكردى ئه عرابى و

ده شته كيه كان، هه رچه نده ئه م ئه لفاظانه موباحن ئه ي چى به ئه لفاظيک كه حه رامه وه ك وشه ي خودا؟! كه مه عناى خراپ و فاسد و موبهه مى هه لگرتوو ه !

له باره ي ئه م له فظه وه (محمد مسعود عبدة السندي) كه خاوه نى كتابى (خدا الحاد فى الأسماء الحسنی) ده لپت (إن لفظ خدا لا يدل على التوحيد بل يطلق على الكثيرين ولفظ خدا من اصطلاح زردشت وهم المجوس وفيه تصور المعبود موجود وكان معبدهم شخصين أحدهما (يزدان وهو خداه خير) والاخر (اهرمن وهو خداه شر) وهذا الاسم شهيرا في الايران والى الان موجود فيهم وفيه تصور شرکي)

يه عنى: له فظى خودا ده ليل نادات له سه ر ته وحيد، به لكو ئه م له فظه به زور شتى ديكه ده وترپ، وه له فظى خودا به كاريهينراويكى زه رده شتیه كانه كه مه جوسين، كه بيروباوه رپى په رستراوى ديار يان ئاماده يان تپدايه كه په رستراوه كه يان برپتى بوو له دوو كه س

یه کیکیان پیی دهوترا (یهزدان خودای خیر) له گهَل (ئههره مهن خودای شهر)
وه ئه م ناوه موشهور و ناسراوه له ولاتی ئیران وه ههتا ئیستاش ماوه تهوه تیياند،
وه ئه م ناوه بیروباهه و تهسه و پری شیرکی تییدایه، به لَام زۆربه ی خه لک به کاری
ده هیئن و پشت ده کهن له وه موو ناوه بهرز و پیروژانه ی الله که له قورئان و
فهرمووده سه حیه کاندایه باسکراون و خه بهر له ئه جر و فهزلیاندا هاتووه.

له کاتیکدا الله تعالی خو ی ناساندووه و خو ی ناو ناوه به الله و ده فره موو یّت (
إني أنا الله) واته منم الله په رستراوی به حه ق وه له قورئاندا (2699) جار و به
حه وت صیغه ی خودای (الله - لله - تالله - فالله - بالله - فله - أبالله) به م ناوه
بهرزو پیروژانه تیکرار و دووباره بوته وه وه الله تعالی ئه مری کردووه و
فهرموویه تی (فادعوه بها) به و ناوانه بانگ له الله بکه ن و وه صفی بکه ن و ناوی
بنین و عیاده تی بو بکه ن ، به لَام بو ته نها جار ی کیش له حه دیشکی مه وضوع و
درۆشدا وشه ی خودا باس نه کراوه.

ههروه ها له زه مانی رسول الله صلی الله علیه وسلم سه حابه به پریزه کان کاتیک
ده هاتن بو لای رسول الله ههتا فیری ئیسلامیان بکات، ده یان وت (راعنا) یه عنی
گو ییستی توین و تۆش ئامۆژگاریمان بکه، به لَام ئه م له فظه له زمانی یه هو دییه
خه بیته کانی مه دینه مه عنای خراپی هه بوو. وه به که سی گیل و ئه حمه قیان ده وت
(راعنا)، هه ر بو یه که به رسول الله ده گه یشتن به پیکه نینه وه ده یانوت (ئه بو
قاسم راعنا) وه له به ینی خو یان ئه یان وت ئیمه جارن به نه ینی جنیومان به ئه بو
قاسم ده دا ئیسته فرسه تمان بو دروست بووه و به ئاشکرا جنیوی پیده ده یین، هه ر
بو یه رۆژیک به لای سه عدی کوپی موعاذ دارو یشتن و به گالته جار یه وه وتیان
(راعنا ئه بو قاسم) سه عدیش زمانی عیبری ده زانی و حالی بوو له مه به ستیان. وتی
سویند به الله ئه مجاره گویم له هه ر که س بیّت وابلّیت ملی ئه په ریئم، ئه وانیش
وتیان خو هاوه له کانی وای پی ده لّین

ئىتر الله تعالى ئەم لەفظەى لەسەر حەرام كردن و ئەم ئايەتەى نازل كرد فەرمووى
(يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقُولُوا رَاعِنَا وَقُولُوا انظُرْنَا وَاسْمَعُوا وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ أَلِيمٌ)،
وہ فەرمووى بە صەحابە بەرپزەکان کە لە جیى لەفظى (راعنا) بلین (انظرنا).

ئىبن کەثیر دەئیت :

(نهى الله تعالى المؤمنين أن يتشبهوا بالكافرين في مقالهم وفعالهم) الله تعالى
رێگرى کردووہ لە ئیماندارەکان کە خۆیان بشوبھێنن بە کافران لە وتە و
کردهوہکانیاندا.

دیقەت بدە لە گەڵ ئەوہى لەفظى (راعنا) لەزمانى عەرەبدا مەعنای جوان و چاکى
هەلگرتووہ. بەلام کاتیک هاوشیوہى ئەم لەفظە لەزمانیکى دیکەدا مەعنای خراپى
هەبوو شەرعى الله رێگرى لێدەکات کە بەکاربھێنریت بۆ رسول الله صلى الله
عليه وسلم، وہ فەرمان دەکات بەوہى جوانترین و باشترین وشە بەکار بھێنریت.

کەواتە پێویستە مەزھۇمى موسلمان تەسلىم ببیت بە شەرعى الله و دوور
بکەوێتەوہ و تەئویلاتى نادروست کە سەرى پى دەکیشى بۆ عینادى و قبوول
نەکردنى حەق و گۆرپنەوہى شتى چاک و بەنرخ بە شتى خراپ و بى نرخ یان
کەم نرخ و بى قیمەت، وەک بەنو ئیسرائیل کە الله تعالى بە فەزڵ و پەحمى
خۆى لە ئاسمانەوہ هەنگوین و گوشتى بالدارى وەک خۆراکى بەنرخ و قەدرى
تایبەتى بۆ ناردن، کە چى پى پازى نەبوون و داواى سیر و نىسکیان کرد لە موسى
عليه السلام، وہ ئەویش پى فەرموون (أتستبدلون الذي هو أدنى بالذي هو خير)
ئەو خواردنە خوشت و چاکەى کە الله لە ئاسمانەوہ بۆى ناردوون دەیگۆرپنەوہ بەو
خواردنەى دونیا ؟ پەيامبەر موسى زۆر ناپەحەت بوو لەدەست عەقلى کەمى بەنو
ئیسرائیل کە ئەو شتە بەنرخەیان گۆرپەوہ بە شتىکى کەم نرخ.

به‌راستی زۆرم پێ عه‌جیبه که‌سانێک که‌ خۆیان به‌ شوین که‌وته‌ی قورئان و سوننه‌تی په‌یامبه‌ر صلی الله علیه وسلم ده‌زانن ده‌چن له‌ جیگه‌ی ناوی به‌رزو پیرۆزی الله له‌ فظی خودا به‌کارده‌هێنن زیکر و عیباده‌ت و سویندی پێ ده‌خۆن ! هه‌ر چه‌نده‌ په‌یامبه‌ر صلی الله علیه وسلم به‌ صیغه‌ی ئه‌مر فهرموویه‌تی (إذا حلف أحدکم فلیحلف بالله) واته‌ ئه‌گه‌ر که‌سێک له‌ ئیوه‌ سویندی خوارد با سویند به‌ الله بخوات، که‌چی ئه‌مان کاتی که‌ سویند ده‌خۆن ده‌لێن سویند به‌ خودا که‌ لێشی ده‌پرسی بۆ سویند به‌ الله ناخۆی ؟ ده‌لێت خواش هه‌ر الله یه‌ ! له‌ کاتی که‌ له‌ فظی الله هیچ ناوی که‌ جێی دانانرێت به‌ هیچ زمان و لۆغه‌تییکی دیکه‌، وه‌ ناوی الله مه‌عریفه‌یه‌ و نه‌کیره‌ی نیه‌، وه‌ مۆنث و جهمع و جووتی نیه‌ وه‌ ته‌نها ناوه‌که‌ پیتی (میم) پێه‌وه‌ وه‌صل ده‌بێت و ده‌وتریت (اللهم) وه‌ ناوتریت (الرحمن) وه‌ هه‌روه‌ها ناوه‌کانی دیکه‌شی به‌هه‌مان جوړ هه‌رفی (میم) ی پێه‌وه‌ وه‌صل نابێت، خۆ ئه‌گه‌ر که‌سێک بیه‌وێت له‌ جیگه‌ی الله پیتی (میم) وه‌صل بکات به‌ وشه‌ی خودا ! ئه‌وه‌ ده‌بێت بلیت (خودام) ... واته‌ منم خودا

هه‌روه‌ها ته‌نها ناوه‌که‌ (تائی) سویند خواردنی پێه‌وه‌ وه‌صل ده‌بێت و ده‌وتری (تالله) وه‌ ناوتریت (تالرحمن)، وه‌ په‌یامبه‌ر کاتی سویند خواردنی فهرموویه‌تی (والله و بالله و تالله)

ده‌پرسین ئایا ئیوه‌ ده‌توانن وه‌ک رسول الله صلی الله علیه وسلم سویند به‌ خودا بخۆن و بلین: وه‌ خداه‌ی ؟ وه‌ بیخداه‌ی ؟ وه‌ تاخداه‌ی ؟

بێگومان ئه‌مه‌ جگه‌ له‌وه‌ی له‌ موخاله‌فه‌ و پێچه‌وانه‌ی ته‌واوی قه‌واعیده‌کانی شه‌رع و زمان و لۆغه‌یه‌، پێچه‌وانه‌ی عه‌قل و فیه‌ره‌تی سه‌لیم و ته‌ندروس‌تیشه‌ ! بۆیه‌ ده‌بێت که‌سی موس‌لمان ته‌سلیم بێت به‌ شه‌رعی الله و ئاگاداریت و نه‌که‌وێته‌ شوین هه‌وا‌ی نه‌فس و ئاره‌زووی

وه بچیت ئه و شته ی که الله به عیلم و فه زلی خو ی دایناوه و فیری په یامبه ره که ی کردوو ه صلی الله علیه وسلم بیگوریتته وه به شتیک که سه رچاوه که ی هه واو ئاره زووی مروقه جاهیل و بی ئیمان ه کانه و خو ی بشوبهینیت پیانه وه له شتانی کدا که ده چیت ه باسی عباد هت و به ندایه تی بو الله تعالی.

چونکه ئه گهر مروف به ئیختیار و دلی خو ی ته سلیم نه بیت به حق ئه وه الله تعالی ئیبتیلای ده کات به وه ی که به مه جووری ناحه قی و باطل قبول بکات، وه ک ئین ته یمیه ده گیریتته وه که سه له ف وتوویانه (من لم یقبل الحق ابتلاه الله بقبول الباطل) واته هه رکه س به ئیختیار و په زای خو ی حق قبول نه کات ئه وه الله ئیبتیلای ده کات به وه ی که باطل قبول بکات.

به ته و فیقی الله تعالی بۆ وه لای ئەو شوبهه یه ده لّین:

به پراستی زۆرم پێ سهیره كه سانیك تهرویج بهم شوبهه یه ده ده ن و ده لّین له فظی (خودا) و (خوا) مه عنای الله یه به زمانی كوردی! له كاتیكدا له فظی (خودا) كه كورده كان كردوو یانه به (خوا) ئەصله ن كوردی نیه و به كارهی ناوی فارسه مه جوسیه ئەعجه میه كانه!! كه پیش هه زار سال زیاتر له هاتنی ئیسلام ئەو له فظه یان به كار هی ناوه به زمانی خۆیان و توو یانه (یزدان خداه خیر) وه (اهرم ن خداه شر)، به پراستی ئەم قسه یه هه رچه نده موخاله فه ی شه رعه، هه روه ها موخاله فه ی عه قلی سه لیم و سه حیحه، چونكه كه سیك كه خاوه نی شتیك نیه چۆن بانگه شه ی بۆ ده كات و ده یكاته مو لك و میلاكی خۆی! بیگومان هیج وشه و له فظیك په یدا نابیت له هیج زمان و لۆغه تیكي ديكه بۆ مورادی (الله) وهك مه عناو ته رجومه، چونكه ئەم ناوه ته نها ناوی الله یه كه كۆی صیفات و ناوه به رزو پیروژه كانیه تی، وه ههر وشه یهك له جی ناوی الله دابنریت بۆ الله بیگومان مه عنای الله نیه، وه ته نها له فظیك كه له كتابه كانی ديكه ی الله به كار هاتبیت بۆ الله بریتی بووه له (ئیل) كه ده كاته په رستراوی به حه ق، ئەمه ش ئینكار ناكریت چونكه له فظیكي قورئانییه و به وه حی ثابت بووه، وه دانراوی به شه ر نیه و پێ ناوتریت مه عناو ته رجومه ی ناوی پیروزی الله، عالمی زمانه وانی به ریطانی (مار مادوك بكتال) كه كابرایه کی نه صرانی بوو، به لام دوا ی ته حقیق كردنی له قورئان بانگه وازی ئیسلامی كرد.

هه‌رچه‌نده ئیمه بیرو باوه‌ری باش نازانین و مه‌صده‌ریکی باشمان له به‌رده‌ست
نیه بۆ ناسینی ئەم که‌سه و قسه‌ی دژ به‌یه‌کمان بیستوو له باره‌یه‌وه، به‌لام له
سالی (1934) دا هه‌ستا به‌ ته‌رجومه‌ کردنی هه‌موو قورئان بۆ زمانی ئینگلیزی،
که‌ تا ئیستا به‌ مه‌شه‌ورتین ته‌رجومه‌ داده‌نریت، که‌ تێیدا مار مادوک بۆ
ته‌رجومه‌ی له‌ فظی پیرۆزی الله ده‌لێت: (لم أجد لفظا مرادفا للفظ الجلالة)
الله) في اللغة الانجليزية، وأما (گاد) فهو بمعنى (اله) دون الله)

یه‌عنی : هه‌یچ له‌ فظیکم په‌یدا نه‌کرد و نه‌بینیه‌وه که‌ مورادفی له‌ فظی پیرۆزی
(الله) بێت له‌ زمانی ئینگلیزیدا، وه‌ له‌ فظی (گاد) که‌ ئینگلیزه‌کان به‌کاری
ده‌هێنن مه‌عناي (اله - په‌رستراو) ده‌دات نه‌ک (الله) تعالی، یه‌عنی ته‌رجومه‌و
مه‌عناي الله نیه‌.

هه‌روه‌ها (بديع الدين الراشدی) له‌ کتابی (تشریح الاسماء الحسنی)
ده‌لێت : لا يوجد في التقرير ولا التحرير لفظ مرادف للفظ الجلالة (الله) في سائر
اللغات وما ذكر من الاسماء فانها معنى (اله) دون (الله).

یه‌عنی : به‌ته‌حقیق ثابت بووه له‌ ته‌واوی زمانه‌کانی دونیا که‌ هه‌یچ له‌ فظیکم په‌یدا
نابێت بۆ مورادی له‌ فظی پیرۆزی (الله)، وه‌ ته‌واوی ئەو ناوانه‌ی باسکراون
هه‌موویان مه‌عناي (اله) ده‌ده‌ن، وه‌ مه‌عناي (الله) تعالی نین.

به‌ دُنیا‌یه‌وه هه‌یچ له‌ فظیکم په‌یدا نابێت بۆ مه‌عناي له‌ فظی به‌رزو پیرۆزی الله
تعالی، پاشان به‌ کاره‌ینانی له‌ فظی (خودا) لائق و شیاوی الله نیه‌، چونکه‌ مه‌عناي
زۆر فاسدو خراپی هه‌لگرتوو، وه‌ زۆریک له‌ عوله‌مائی ناوچه‌کانی فارس و سیند و
خوراسان و هه‌ندستان ئاماژه‌یان کردوو به‌ خراپی و فاسدی مه‌عناي له‌ فظی
خودا

- محمد مسعود عبده السندي

- أبو محمد أمين الله

- بديع الدين احسان الله الراشدي

- صلاح الدين يوسف پاکستانی

- محمد سليمان بن سلمان المنصور فوري

وه غهیری ئهوانیش لهعوله مائه کانی ئه و ناوچانه ی که زیاتر له فظی خودا به کار دههینن، وه له کتابه کانیاندا شاهیدی ئه وه دهدهن له فظی (خودا) مه عنای خراپ و نه شیاووی هه لگرتوووه و لائق و شیاووی ئه وه نیه بدریته پال الله و بانگ بکریت به خودا، وه ئه م له فظه ریشه که ی ده گه ریته وه بو مه جوسه ئه عجه میه کان که باوه پریان به بوون و ئاماده بوونی دوو مه عبود و په رستراو هه بوو، پاشان دیاره هه موو میلله تیک هه رچه ند کافریش بن به ته وحیدی الله به لام بوخویان په رستراویک یان هه یه که عیاده تی بو ده که ن و خویانی لی نزیك ده که نه وه، وه له فظی (خودا)

وهك باسمان کرد لای مه جوسیه ئه عجه میه کان مه به ست پیی په رستراوی باطلی خویان بووه، به لام کاتیک که شه ریه تی ئیسلام داخلی ناوچه کانی فارس و خوراسان بوو ئیتر ئه و ئه لفاظانه له ناو خه لکیدا نه مان و هه موویان ئیستفاده یان له ئه لفاظه شه ریه کان ده کرد بو عیاده ت و به ندایه تیان

وه به ئیمه نه گه یشتوووه به ریوایه تیک یان ئه ئه ریکی صه حیج له صه حابه به ریژه کانه وه، ئه وانیه که ئه عجه می بوون و فارسی زمان یان تورکمان و کورد زمان بوون له جیگه ی له فظی الله وشه ی خودایان به کار هینا بییت، به لکو ئه وه ی ثابت بووه ناوه یینانی له فظی الله بووه له ناو ته واوی صه حابه به ریژه کان

وههيجره تي سه لماني فارسي كه خه لکي ناوچه ي (جي يه عني ته صفه هاني) ئيران بووه و ناوچه يه کي فارسي زمان بوون و مه جوسي بوون له سه ر ئيعتقاد و بيروباوه ري دوو مه عبوده باطله کي يه زدان و ته هره مه ن بوون.

دواي هيجره تي بو عيراق و پاشان بو مه دينه و خاكي ئيسلام به ته نها ريوايه تيكي مه وضوع و دروستكراو يش پيمان نه گه يشتووه كه هم له فظه ي به كار هيناييت بو الله، نه ك ته نها ته و به لكو ته واوي ته و كه سانه ي كه دواي ته و يش هيجره تيان كردووه بو ناو خاكي ئيسلام، وه هه ركه س بانگه وازي شتيك بكات له پيچه وانه ي هم قسه يه ته وه پيويسته ته و قسه يه ي ثابت بكات و ده ليلي خوي به ينييت، چونكه كاتيک فتوحاتي ئيسلامي داخلي ناوچه کاني ناوه راستي ئاسيا و ته فريقيا بوو ته نواع و ته شكال قهومي جودا تيکه ل به ئيسلام بوون، به لام هيچ ريوايه تيکمان له به رده ست نيه كه ته وان هه ستابن به گوپرين و ته رجومه کردني ته و ته لفاظه شه رعيانه ي كه بو عيباده ته کان به کارهاتوون بو سه ر زماني خويان، وه بو ثابت کردني هم قسه يه ش ده ليلي زورمان له به ر ده ست دايه.

له وانه ش:

يه كه م:

ته گه ر كه ميک سه رنج بده ين ده بينين ته وه ي تا ئيستا ثابت بووه ته وه يه كه كتابه ئاسمانيه کاني الله هه موويان به زماني (عيري) يه عني زماني قهومي (به نو ئيسرائيل) نازل بوون، جگه له قورئاني پيروز كه به زماني (عه ره بي) نازل بووه، وه کاتيک كه فتوحاتي ئيسلامي گه يشته ناوچه کاني خاكي شام كه زوربه ي دانيشتوانه کي (عيري) زمان بوون و له سه ر ئاييني ته حريف کراوي ته ورات بوون، به مه عبودي به حق يان دهوت (ئيل) وهك عيباره تيک بو الله.

که ئەمەش لە فەزاییکی تەوراتیە و لای عیبری یەکان مەشهورە و قورئانیش شاھیدی
حەقیقەتە ی داو، وە اللە تعالی پە یامبەر (یەعقوبی) بە (ئیسرائیل) ناو هی ناو
لە قورئانی پیرۆزا .

که مەعناکە ی وەك (ئیمامی طەبەری) لە تەفسیرە کەیدا ریوایەتی کردوو وە لە
صەحابە و تابعیە بە پرێزەکانی وەك:

-عبدالله ی کوری عەباس یان ئیبن عەباس.

-عومەیری خزمەتکاری ئیبن عەباس.

-عیکریمە.

-علي کوری حسین ..

وە غەیری ئەوانیش وتووینە کاتێک کە دەلێی (ئیسرائیل) یەعنی وەك ئەو وایە
بەلێی (عبد الله). چونکە لە فەزایی (ئیسرا) بە زمانی عیبری یەعنی (عەبد و
بەندە) وە لە فەزایی (ئیل) یەعنی پەرستراوی بە حەق کە یەك دەگرێتەو وە لە گەڵ
ناوی بەرزو پیرۆزی اللە، وە هەر وەها لە فەزایی دیکە ی وەك (جبرائیل) کە
مەعناکە ی دەکاتە (جبر) وە (ئیل) یەعنی قودرەتی اللە یان بەندە ی اللە بە
زمانی عیبریەکان

وە هاو شیوە ی ئەمانە وەك (ئیسرافیل) کە مەعناکە ی بە زمانی عیبری دەبیته (
محب الله) وە (عزاز ئیل) کە مەعناکە ی دەبیته (المعزز من الله) وە (
میکائیل) کە مەعناکە ی دەبیته (مطیع الله) یان ناوی هەندێک لە پە یامبەرەکانی
عەرەب وەك (اسماعیل) کە دەبیته باوکی عەرەب و ئەصلە کە ی دەگەرێتەو وە
بۆ (اسماع) وە (ئیل) کە مەعناکە ی دەبیته (سمیع الله)

وه لای عیبریه کان پئی ده لّین (اشموئیل) که هه مان مه عنای (اسماعیل) ی
 هه لّگرتوو هه که هه ندیکیان له قورئان و هه ندیکی دیکه یان له هه دیت و
 نه ته ره کاندا باسکراون، به لّام وهك دیاره هیچیان عه ره بی نین و هه موویان
 عیبرین نه وهی جیگه ی سه رنج و ملاحه ظه یه نه وه یه هه رچه ند (ئیل) له فظیکی
 قورئانی و ته وراتییو الله خو ی شاهیدی داوه له سه ر راست و صدقی نه و له فظه و
 له قورئاندا زۆر تیکرار بو ته وه به لّام دوا ی داخل بوونی ئیسلام به ناوچه کانی
 ده سه لّاتی یه هودی و عیبریه کان و داخل بوونی خه لّکی نه و ناوچه یه به ئیسلام
 خه لّکی نه و له فظه یان به کار نه هیئاوه له عیبادت و په رستشه کانیاندا به لّکو
 نه وهی مه شهو ر بووه له ناو خه لّکدا ته نها به کار هیئانی له فظی الله بووه، وه
 که سیك له هاوه له به ریزه کان نه چوو ه سویند به له فظی (ئیل) بخوات و له
 عیبادت ته کاندا به کاری بهیئیت، هه رچه نده له قورئاندا باسکراوه وه نه و هاوه له
 به ریزانه ی که یه هودی بوون و پاشان داخلی ئیسلام بوون وهك (که عبی نه حبار)
 که عالمیکی یه هودی بووه و له زه مانی ئیمامی عومه ردا داخلی ئیسلام بووه و
 هاوړی نزیکی عه باس بووه و چهنده ها نه ته ری گپراوه ته وه، دوا ی داخل بوونی
 نه ویش و ته واوی خه لّکه که ی دیکه ش به ئیسلام هه موویان وهك صه حابیه
 به ریزه کان نه لفاظه شه رعیه کانیان به کار هیئاوه نه چوونه ته سه ر نه لفاظه کانی
 ته ورات که پیش هاتنی ئیسلام به کاریان ده هیئا بو عیبادت.

دووه م :

پاشان لیږده دا ئیشکال ته نها له گه لّ به کار هیئانی وشه ی خودا نیه، به لّکو نه لفاظی
 دیکه ی ترمان زۆرن که به کار ده هیئرین له ناو قه ومه کانی دیکه دا وه کو ته عبیر و
 ئیشاره ت بو مه عبود و ئیلا هه باطله کانیان هه روهك چۆن مه جوسیه کان بو
 مه عبودی باطل له فظی خودایان به کار هیئاوه

بۇ نمونه:

-له هەندىك ناوچەى دىكەى فارس له جيگەى ناوى پىرۆزى الله له فظى (خودى) و (خولان) به كار دههينن.

-لاى يەرجيەكان له فظى (بهكوان) و (بهدوح) وهك عىبارەت بۇ مه عبودەكانيان به كاردەهينن.

-لاى به شيك له فارسەكانى دىكەى ناوچەكانى ئيران (ايزد و يەزدان) به كار دههينن، هەروەك چۆن يەزىديەكان به مه عبودى خويان دهلین يەزدان.

-وه لاى هندوسى يەكان له فظى (نارئىن) به كار دههينن وهك عىبارەتيك بۇ ئىلاھ و پەرستراويان. كه مه عناكهى دهبيتە كهسى خەوتوو لەسەر ئاو.

-وه لاى آريەكان (ئيشر) و (ئەوم) به كار دههينن.

-وه لاى ئاينى سيخەكانى هندوستان (داه گورو) به كار دههينن، كه مه عناكهى دهبيتە مامۆستاي عەجيب.

-وه لاى هەندىكى دىكە له ئەهلى هندوستان له فظى (گهر گهمبر) به كار دههينن كه مه عناكهى دهبيتە قولايى دەريا.

-وه هەروەها لاى هەندىكى دىكە له فارسى زمانەكان له فظى (كرديگار) يان (بروردگار) به كار دههينن

-هەروەها ئىنگليزەكانيش له فظى (گاد) به كار دههينن وهك تەعبىرو ئىشارەت بۇ مه عبود يان پەرستراو.

-وهلاى توركه كان يان هه نديك له توركمانه كان كه ده بنه عه جه مى تورك له فظلى
(تركوى) به كار ده هينن وه كو ته عبير بو مه عبوده كانيان يان (اله)، كه به راستى
هيچ كام له م له فظانه شياوى ئه وه نين بدرينه پال مه خلوقه كان هه تا ئه وهى
بدرينه پال زاتى پاكي پيروزي الله تعالى.

خو ئه گهر به فه همدى ئه م كه سانه بيت كه پيان وايه دروسته ههر قه وميك به
زمانى خوئى له فظلى الله مه عنا بكاته وه ده بيت ئه م ناوه باطلانه ش بكرينه ناو بو
زاتى پاكي الله تعالى چونكه هه موويان مه عناو مه فهومى مه عبود و په رستراو
ده دهن وهك له فظلى خدا كه ته عبيره و مه عنايه بو مه عبودى مه جوسه
ئاگر په رسته كان!!

سَيِّه م:

لاى هه موومان ئاشكرايه كه ئه صل و بنه ما له عبياده ته كاندا برىتيه له اتباع و
ته وه قوف، يه عنى بو ئيمه نيه هيچ كاريك بكهين و ناوى بنين عبياده ت ئيلا
ئه وه نه بيت كه شهرعى الله تعالى بوئى داناوين، وه به ته ئكيد ناوانى الله به
ناويك و بانگ كردنى و وه صف كردنى به هه مان جوړ

عبياده ته و بنه ماكه ي اتباع و ته وه قوفه، وه هيچ مه جاليكى تيدا نيه بو عه بده كان
به عه قلى خوئان ته صه روف و ئيجتيهادى تيدا بكهين، ههر له بهر ئه مه عوله مائى
ئيسلام له سهر ئه وه ئيجماع يان هه يه كه ده بيت نويز كردن و ئيحرام كردن بو
حه ج ههر ده بيت به زمانى عه ره بى بيت و ته رجومه نه كريت بو هيچ زمانىكى
ديكه، وهك (ئيبين هه زمى ئه نده لوسى) ده لىت عوله مائى ئيسلام (ئيجماعيان)
هه يه له سهر ئه وهى هه ركه س ئايه تىكى قورئان له نويزدا به غه يرى زمانى عه ره بى
بخوينيت نويزه كه ي به تاله و ده بيت بيخوينيته وه، وه ئه وه ش كه ئه بو هه نيفه ي
نوعمان ريگه ي داوه به وهى كه دروسته له نويزدا قورئان بخويندريت به زمانى
فارسي بو ئه وكه سانه ي كه عه ره ب نين

علاء الدین کاسائی و ئیبن عابدین شاهیدیان داوه که ئەبو حەنیفە لەم قسەییە
پەشیمان بۆتەو، وتووێتە نوێژکردن بەغەیری زمانی عەرەبی دروست نیە.

(الذهبي) لە کتابی (سیر أعلام النبلاء) لە باسی حەرامی داخڵ بوونی نوێژ بە
زمانی فارسی چیرۆکیەک لە ژبانی (محمود سبکتکین غەزنەوی) خەلیفە
ناوچەیی هیندو سیند و خوراسان دەکات و دەلیت ئیمامی (حرمین) وتووێتە
محمود سبکتکین خەلیفە ناوچەیی سیند کابرایەکی حەنەفی مەزھەب بوو،
بەلام حەدیشی زۆر خۆشەوێست وە شتی زۆر دەبینی لە حەدیشەکان کە
موخالەفەیی مەزھەبەکی بوو، ئێتر پۆژیکیان هەموو عالمەکانی لە شاری (مرو)
کوێ کردەو و وتی ئەبێ بۆم دەرکەوێ مەزھەبی حەنەفی لەسەر حەقن یان
مەزھەبی شافعی کە شوێن کەوتەیی حەدیشن؟

ئێتر عالمەکانی هەردوو مەزھەبەکی حەنەفی و شافعی لەسەر ئەو پێکەوتن کە
لەبەردەم خەلیفە سبکتکین دوو رکعات نوێژ لەسەر هەردوو شیوازی مەزھەبەکی
بکریت، خەلیفەش بەم شتە پازی بوو، ئێتر بەم جوێرە زانای شافعی مەزھەب کە
ناوی (أبو بکر القفال) بوو هەستا دەست نوێژیکی جوانی شۆردو سوترەیی داناو
پۆشاکێکی خاوی و طاهری لەبەر کردو پووی کردە قیبلەو نوێژەکی کرد هەتا
سەلامی دایەو، پاشان هەر (أبو بکر قفال) جاریکی دیکە لەسەر مەزھەبی
ئەبو حەنیفە نوێژی بۆ کردن و جلیکی لەبەر کرد کە لە پێستی سەگ دروست
کراوو، کە بەشیکی پێستە کرابوو بەلام پووبەتیکێ پێستە نە کرابوو، بەلکو هەر
نەجس و پیس بوو، وە بە دۆشاو دەستنوێژی شۆرد، کە مەگەز پێوەی دابوو. وە
بە عەکسەو دەست نوێژی شۆرد و لە قاچیهو دەستی پێکرد، پاشان بە فارسی
تەکبیری کردو لەجێی ئەوێ بلی (الله أكبر) وتی (دو برک سبز)، ئینجا وەک
کە لە شیر چۆن دەنوێ دەبات دەچوو پکوع و سجود، بەبێ ئیطمئنان و ئارام
گرتن، وە دوا پکوع بەرز نە دەبوو وەو یە کسەر دەچوو سجود

وه پاشان كه ته حياتى خوښند له جيى سه لام دانه وه بايه كي ليډا، ئيتر كه خه ليفه
 سبكتكىنى غه زنه وي ئه مه ي بينى به ئه بوبه كرى وت هه سته والله ئه گهر ئه م
 نوښكردنه ئه بو خه نيفه پيى جائيز نه بو ايه ههر ئه م كوشتى، به لام عالمه كانى
 مه زهه بى ئه بو خه نيفه ئينكاريان كردوو وتيان ئه مه نوښكى مه زهه بى ئه بو خه نيفه
 نيه، به لام (أبو بكرى قه فال) چوو كتابه كانى خويانى هيىناو پيشانى خه ليفه
 سبكتكىنى داو وتى ئه مه نوښكه له سهر مه زهه بى خه نه فیه كان، ئيتر دواى ئه مه
 سبكتكىن وازى له مه زهه بى ئه بو خه نيفه هيىناو چووه سهر مه زهه بى شافعى،
 بيگومان ناو هيىنانى الله و وه صف كردنى و پارانه وه ليى و سويند خواردن پيى
 وهك نوښكردن عياده ته، ده بيت به و جوړه بيت كه الله تعالى بوى داناوين، وهك
 چوڼ حه رامه ته كييركردن بو داخل بوونى نوښك و خوښندنى سورته تى الفاتحه و ويرد
 و ئه ذكاره كانى نيوان ئه ركانه كان به غه يري زمانى عه ره بى، به هه مان جوړ هه موو
 عياده ته كانى ديكه ش ههر ده بيت وهك خوى ئه نجام بدرين هه رچه ند نكولى
 ئه وه ناكه ين كه ناوه كانى الله مه عنا بكرينه وه بو سهر زمانى كوردى له پرووى
 فيربوون و فه هم و تيگه يشتنه وه بو ناوه كان به لام ئه وه ي دروست نيه و حه رامه
 دانانى ناوى زياده يه بو الله له جيگه ي ناوه بهرز و پيروزه كانى، هه رچه نده ئه گهر
 مه فهوم و مه عناى ناوه كه صه حيح و جوانيش بيت.

شوبهه ی سییه م

ده لّین :هه ندیك له عوله ماء وهك ئیبن تهیمیه و ئیبن جهزمی ئه نده لوسی و ئیبن هومامی جه نه فی مه زهه ب له فظی خودایان پی دروست بووه !لیره دا به ته و فیقی الله جوابی هه موو شوبهه کان ده دینه وه له سهر ئه وهی گوایه ئه م عالمانه له فظی خودایان وهك ناو بوّ الله تعالی قبول کردووه

یه که م

پروونکردنه وه له سهر فه تواکه ی شیخ ئیبن تهیمیه

له کتابی (الفتاوی الکبری) هاتووّه ئیبن تهیمیه ده لّیت : (كذلك الرب سبحانه يوصف بالعربية الله الرحمن الرحيم وبالفارسية خدای بزرگ وبالتركية سرکوی ونحو ذالك وهو سبحانه واحد والتسمية الدالة عليه تكثر)

یه عنی: هه روه ها (الرب) وه صف ده کریت به زمانی عه ره بی به (الله و الرحمن و الرحیم) وه به زمانی فارسی (خدای بزرگ) و به زمانی تورکی (سرکوی) و هاو شیوهی ئه مانه، وه ئه و (الرب) ته نه ایه و ئه و ته سمیانه ی که ده لیلن له سهری زۆرن .

له وه لامدا ده لّیین: ئه وهی ثابتّه لای ئه هلی سوننه و جه ماعه ئه وه یه قسه ی هیچ که سیك له دوا ی رسول الله صلی الله علیه وسلم حوجه و ده لیل نیه به ته نه ها، به لکو ئه وهی ده لیل و حوجه یه به ته نه ها قسه ی الله و په یامبه ره که یه تی صلی الله علیه وسلم، ئه گهر عالمیك له شتیكدا قسه ی کرد و موخالیفی قورئان و حه دیت بوو ئه وه به دلیاییه وه لّی قبول ناکریت.

-وه ئىبن تەيمىيە لەم فەتوايەدا نەيوتوو لە فەزىي خۇدا ناوى بەرزو پىرۆزى اللە
يە، بەلکە دەئىت (الرب) لاى فارسى زمانەکان بە خۇدا وەصف کراوە، چونکە
خۇدا مەشھورە کە وەک تەعبىر و ئىشارەت بە کار ھاتووە بۆ مەعبود يان
پەرستراو.

-پاشان ئىبن تەيمىيە لە (مجموع الفتاوى) فەتوايە کى دیکەى ھەيەو دەئىت
:فتکري و خدای و نست شك ونحو ذلك، وإن كانت أسماء لله، فليس معناها
مطابقا من كل وجه المعنى اسم الله.

يە عنى : لە فەزىي (تکري و خوداو نست شك) و ھاوشیوہى ئەمانە ھەرچەند
ناونراون بۆ اللە، بەلام مەعناى تەواوى دەقاو دەق نىە لە ھەموو پرووہ کەوہ بۆ
مەعناى لە فەزىي پىرۆزى اللە.

لەم دوو فەتوايەى ابن تيمية بۆمان دەردەکەوئىت کە لە فەزىي خۇدا وەک وەصف
يان ناو بە کار ھاتووە لەناو قەومى فارسى زمانەکان، بەلام ھىچ ئىقرارىکى تیدا نىە
کە ئايا مەعناى ئەم لە فەزىي ھەلەيە، بەلکە ئىبن تەيمىيە دەئىت
لە فەزىي خۇدا ئەگەر ناو يان وەصفىش بئىت لاى فارسەکان، بىگومان وەصفىکى
نوقسانەو مەعناى تەواويەتى نادات لە ھەموو پرووہ کەوہ بۆ ناوى بەرزو پىرۆزى
اللە.

-پاشان ئىبن تەيمىيە ھەر لە (مجموع الفتاوى) دەئىت : کل اسم مجهول فليس
لأحد أن يرقى به، فضلا أن يدعو به ولو عرف معناها ، لأنه يكره الدعاء بغير
العربية، وإنما يرخص في غير العربية، لمن لا يحسن العربية، وأما جعل الألفاظ
الأعجمية شعارا فليس من دين الاسلام.

يە عنى : ھەموو ناویک کە نەزانراوە و مەجهولە دروست نىە بۆ ھىچ کەسێک
پروقیەى پى بخوئىت، جا چى بەوہى کە دوعاى پى بکات ئەگەر مەعناکەشى
بزائىت، چونکە دوعا کردن بە غەيرى زمانى عەرەبى مەکروھە

به لکو پروخهت دراوه بو که سیك که عه ره ب نه بیّت و زمانی عه ره بی نه زانیّت،
به لام به کارهینانی وشه و ئه لفاظی ئه عجه می و غه یری عه ره بی وه ک دروشم و
شیعار شتیکه له دینی ئیسلام نییه!

ملاحظه: قسه که ی ئیبن تهیمیه مه عنای ئه وه نیه که پروخهت هه یه بو که سانی
ئه عجه می که عه ره بی نازانن له فظی خوداو ناوی موبههم به کار بهینن بو الله،
به لکو مه به ست پئی ئه وه یه سوننهت وایه کاتیك دوعا ده کریّت به زمانی عه ره بی
بکریّت چونکه ئه مه شیعاری موسلمانان بووه، به لام به کارهینانی ئه لفاظ و ناوی
نه زانراو بو الله چه رامه له هه موو کاتیكد، وه به کارهینانی له فظی الله بو عه ره ب
و عه جه م ئاسانترین له فظه.

-وه پروونمان کرده وه له سه ره تادا که ناوهینانی الله و وه صف کردنی ده چیتته
ناو باسی عیبادات و به ندایه تی، وه ئیبن تهیمیه ده لیّت : (کل عبادۃ لم يتعبدوها
اصحاب رسول الله صلى الله عليه وسلم فلا تعبدوها فان الاول لم يدع للآخر
مقالا) یه عنی : هه ر عیاده تیک سه حابه به پرژه کان نه یان کردبوو ئیوهش
مه یکه ن، چونکه ئه وان هه چیان له خیر نه هیشته و ته وه بو دوا ی خو یان.

یه عنی هه رشتیک خیر بوویّت فیّری بوون و کردوو یانه، پاشان ده لیّت (إن الاصل
في العبادات التوقيف) یه عنی ئه صل و بنه ما له عیاده ته کان بریتیه له شوین
که وتنی به لگه و ده لیله شه رعیه کان، به راستی ئه گه ر له فظی خودا خیر و حق
بوایه سه حابه به پرژه کان پیش ئیمه ده که وتن و به کاریان ده هیئا، یان ئیبن
تهیمیه بو خو ی له کتابه کانیدا به کاری ده هیئا.

پروونکردنه وه له سهر فه تواکه ی ئیبن حه زمی ئه نده لوسی

ئه وه ی که تا ئیستا به ته حقیق ثابت بووه ئیبن حه زمی ئه نده لوسی هیچ فه تویه کی نیه که وتبیستی له فظی خودا ناوی الله یه و به کارهینانی دروسته، به لکو ئه وه ی که ده یکه نه ده لیل و ده لێن ئیبن حه زم وتوویه تی (دروسته بۆ ههر قه ومیك به زمانی خویان سویند بخۆن) که ئه م قسه یان ده رهیناوه له فه تویه کیداو پاش و پیشه که یان شاردۆته وه، به لام ئیمه لیره دا ته واوی قسه که ی ده نووسینه وه هه تا شوبه ه و إلتیباسه که هه لوه شیته وه:

له کتابی (المحلی) ده لیت : (لا یمین إلی بالله عز وجل، إلی باسم من أسمائه تعالی أو بما یُخبر به عن الله تعالی ولا یراد به غیره ، مثل : مقلب القلوب ، ووارث الأرض وما علیها ، الذي نفسی بیده ، رب العالمین ، وما کان من هذا النحو ، ویكون ذلك بجميع اللغات ، أو بعلم الله تعالی أو قدرته أو عزته أو قوته أو جلاله، وكل ما جاء به النص من مثل هذا، فهذا هو الذي إن حلف به المرء کان حالفاً، فإن حنث فيه کانت فيه الکفارة).

یه عنی : ئه وه ی سویندی پێ ده خوریت ته نها الله یه، جگه له الله سویند به شتیکی دیکه ناخوریت. یان ئه وه تا به ناویك له ناوه کانی، یان به وه صفیک یان شتیك که خه بهر بدات له الله تعالی و مه به ست پێی شتی دیکه نه بیست یه عنی تاییه ت به الله بیست، وه ک ئه وه ی بلین : مقلب القلوب، یان میراتگری زهوی و ئه وه شی له سه ریه تی، یان سویندم به وه ی گیانی منی به دهسته، یان سویند به رب العالمین، یان ههر شتیك وه ک ئه مانه بیست، وه ئه م جوړه سویند خواردنه به ته واوی زمانه کان دروسته، یان سویند خواردن به عیلم و قودره تی الله، یان عزه ت و ده سه لات و جه لالی الله

وه هەر شتێك كه نه صی له سەر هاتییت وهك ئەمانه، ئیتر ئەمه ئەوهیه ئەگەر
مروڤ سویندی پێ خواردبێ دەبیته سویندخۆر، یه عنی سوینده که ی داده مه زریٲ،
خۆ ئەگەر شکاندى ئەوه که فاره تی له سەر واجب ده بیٲ به راستی من نازانم ئەم
فه توایه ی ئیبن هزمی ئەنده لوسی له کویدا به لگه یه بۆ ئەوه ی له فظیکی فاسدو
خراپی وه ک خودا بکریته صیفه ت و ناو بۆ زاتی پیروزی الله، وه عیباده تی پێ
بکریٲ و بانگی لی بکریٲ به خودا.

له کاتیکیدا هەر ئیبن هزمی ئەنده لوسی له کتابی (المحلی) باسی ئەسمائەکانی
الله ده کات و ده لیٲ : ناوه کانی الله ته نها نه وه د و نۆ ناو و له وه زیاتر نین، وه
هەر که س ناویکی دیکه زیاد بکات بۆ الله له وه نه وه د و نۆ ناوه نه بن که له
قورئان و هه دیته کاندا باسکراون ئەوه ئیلحادی کردوو له ناوه کانی الله، چونکه
رسول الله صلی الله علیه وسلم فهرموویه تی نه وه دو نۆ ناو (مائه غیر واحد)
یه عنی سه د ناو یه ک ناوی که م، خۆ ئەگەر له وه زیاتر بوونایه نه یده فهرموو له سه د
ناو یه کی که مه، ئەمه ش ده لیله له سەر ئەوه ی که ناوه کانی الله هەر ئەو نه وه دو
نۆ ناوه ن، وه هه رکه س بلی له مه زیاترن ئەوه په یامبه ری به درۆ خستۆته وه، وه
هه رکه سیکیش ئەو کاره بکات ئەوه کافر بۆته وه.

پروونکردنه وه له سهر فه تواکه ی ئیبن هومامی حه نه فی مه زهه ب

له کتابی (فتح القدير) دا ئیبن هومام ده لیت : ولو قال بالفارسیة " سوکندمی خورم بخدای " یكون یمیناً لأنه للحال، لأن معناه : أحلف الآن بالله.

یه عنی : ئە گەر کەسیک بە فارسی وتی (سوگند می خورم بخدای) ئەوێ سوینده، چونکه بۆ ئەو ساتەیه، چونکه مه عناي ئەوێ سویند ده خۆم ئیستا به الله، ده لێن ئیبن هومام وتووێهتی هه رکەس سویند بخوات به خودا ئەوێ سوینده که ی دامه زراوه، که واته ئەمه ده لیله له سهر حه قبوونی به کار هیئانی له فظی خودا بۆ الله تعالی!

هه رچه نده ئیبن هومامی حه نه فی کەسیکی صۆفی بووه و ئەهلی مه نطق بووه، به لام ئیمه لێره دا جوابی ئەم قسه یه ی ئیبن هومام به وه ده ده ی نه وه و ده لێن:

-له باسه کانی دیکه دا پروونمان کرده وه که ناوه کانی الله و صیفاتە به رزه کانی ده چنه ناو باسی عیبادەتو به ندایه تی وه بۆ ئیمه دروست نیه و پێگه مان پینه دراوه قسه ی تیدا بکه ین و ئیجتیهاد بکه ین به دل و ئاره زووی خۆمان، به لکو ئەوه ی واجبه ته سلیم بوونمانه به شه رعی الله به و په ری په زامه ندی دل و نه فس، پاشان ئەم قسه یه ی ئیبن هومام ده لیل نیه له سهر رازیبوون به وه ی که

خودا ناو و صیفه تی الله بیّت، به لکو بنه مای فه تواکه ی ئیبن هومام ئەوه یه که هه رکەس ئە گەر سویندی خوارد به زمانی خۆی به شتیک وه ک ته عبیر و ئاماژه بۆ الله ئەوه سوینده که ی دامه زراوه.

وهك ئهوهى بليت سويند به بهديهينهري ئاسمانهكان، يان سويند به مرينهري مهخلوقهكان، يان سويند به نازلكارى قورئان يان سويند به خاوهنى جيهانهكان و هاوشيوهى ئهم لهفظانه كه ههركهس سويند بخوات پييان سويندهكهى دادهمزرئت، چونكه كينايه و تهعبيرن بو الله تعالى، وه ئهم قسهيهش لاي شوين كهوتووانى شافعى و حهنهفى و مالكى و ظاهريرهكان ثابته و كارى پيكراره، وهك باسمان كرد و ئيبين حهزى ئهندهلوسى ئاماژهى پيكردوووه.

وه لهفظى خوداش وهك تهعبير و ئاماژه بو مهعبودو پهرستراوى بهحق كه الله يه گهشتوته ئيبين هومامى حهنهفى، وه ئاشكرايه ئيبين هومامى حهنهفى خهلكى ميسرى كينانه بووه و عهزهب زمان بووه و ئهعهمى نهبووه.

بهلكو له ناوچهكانى ميسر و شام ژياوه و هاوعهصرى ئيبين حهزهر بووه، وه نهزانينى ئيبين هومام به زمانى فارس و ئهعهميهكان شتيكى ثابت و حاشا ههلهگره وه ئيبين قهيمى جهوزى ئاماژهى بهوه كردوووه كه بو زانينى مهعنای ئهلفاظه موبههم و نهزانراوكان له زمانهكاندا شاهيدى لهكهسيك قبول ناكريت بو مهعنای لهفظيك كه ئههلى ئهوجيگه و زمانه نهبيت، بهلكو پيوسته پرسيار بكرئت له ئههل و كهسانى شارهزا به و زمانه.

-ههروهها ئهوهى ثابته به صهحيى ئهوهيه كه پهيامبه ر صلى الله عليه وسلم تهنها شتيك كه سويندى پي خواردييت لهفظى (الله) بووه، بهشيوهى ئاشكراو راستهوخو وهك لهفظى (والله وبالله) يان به كينايه و ئيشارهت وهك (برب الكعبة - سويند به رهبي كهعه) يان (سويند بهوهى گياى منى بهدهسته - والذي نفسي بيدھ) و هاو شيوهى ئهمانه، ئيتر جگه لهمانه رسول الله صلى الله عليه وسلم سويندى به هيچ شتيكى ديكه نهخواردوووه، بهلكو نههى و ريگري كردوووه لهوهى سويند بهغهبرى ناوى الله بخوريت وهك بتهكانى زهمانى جاهيلى يان باب و باپيران، به و دهليله ئيمامى بوخاري ريوايهتى كردوووه له ئيبين عومهروه

که په یامبه ر صلی الله علیه وسلم فہرموویہ تی : (أَلَا إِنَّ اللَّهَ يَنْهَاكُمْ أَنْ تُحْلِفُوا
بِآبَائِكُمْ مَنْ كَانَ حَالِفًا فَلْيَحْلِفْ بِاللَّهِ أَوْ لِيَصْمِتْ) الله تعالی پښتو ګری لئ ګردوون
که سویند بخون به باب و باپیرانتان، هه رکه س له ئیوه ویستی سویند بخوات ئه وه
با سویند به الله بخوات یان بیده نگ بیت.

وه بیګومان زانینی خراپی مه عنای له فظی خودا لای ئین ته یمیه و ئین هومامی
ده نه فی شتیکی موبه مه وه نه زانراوه، چونکه به دنیاییه وه نه ګر ئه و عالمانه
ئاګدار بووبن له مه عنای خراپ و فاسدی له فظی (خودا) ئه وه بیګومان
ئینکاریان ده ګرد و موسلمانان یان لئ ئاګدار ده ګرده وه، به لام سکوت و بی ده نگی
ئه وان هیچ ده لیل نیه له سهر عیلم و رازی بوونی عوله ماء له سهر راستی و حق
بوونی له فظی باطلی خودا بو زاتی پیروزی الله تعالی.

-به راستی پیویسته که سی موسلمان شوین فته وای هیچ عالمیک نه که ویت به بی
به لګه و ده لیلی شهرعی، وه دوور که ویتته وه له و شتانه ی که سهرچاوه ی شوبه وه
ګومان و دوو دلین، وه به رده وام به شوین شتیکدا پروات که یه قینه و هیچ جیګه ی
ګومانی تیدانیه، چونکه ئه مه وه صیه تی په یامبه رانه که په یامبه ر صلی الله علیه
وسلم ده یګیریتته وه فہرموویہ تی : (دَعُ مَا يَرْيَبُكَ إِلَىٰ مَا لَا يَرْيَبُكَ) یه عنی واز له
شتیک بینه که جیګه ی ګومانه و نازانی چاکه یان خراپه، هه لاله یان هه رامه.

وه پروو بګه ره ئه و شته ی که ګومانت تیدا نییه و یه قینت پییه تی له حقه، ئه مه
وه لامی پوخته ی شوبه کان بوو، به و هیوایه ی به حقه ی خو ی وه لامی هه موو
شوبه کانمان دابیتته وه.

له کۆتایی ئەم لیکۆلینە وە یەدا دەئێم:

1. ناو هیئانی الله تعالى به له فظی خودا یان خودی یان پهروهردگار یان یهزدان و هاوشیوهی ئەم ئەلفاظه ئەعجمی و موبهه مانه دروست نیه و حه پامه و بیدعه و ئیلحاد و ظولمه له حه قی الله تعالى.

2. باسی ئەسماء و صیفاتەکان دەچێتە ناو بابی عیبادەت و تەوھیدی الله تعالى و هیچ مەجالێکی تێدا نیه بۆ ئیجتھاد و قیاس و عه قلی مروّقه کان، له بهر ئەمه دروست نیه هیچ ناویك دابنریت بۆ الله و به ندایه تی و عیباده تی پێ بکریت هه رچه ند مەعناکەشی جوان و صەحیح بیّت، ئەمەش ئیجماعی له سەر دامەزراوه پیچه وانه ی موعته زیله کان.

3. سویند خواردن و هاوار کردن و داوای یارمه تی کردن و په ناگرتن و دوعا کردن و هه ر شتیکی دیکه که بچێتە بابی عیبادەت و به ندایه تی ده بیّت به و ناوانه بکرین که له قورئان و هه دیته صەحیحە کاندای ثابت بوون.

4. ته رجومه کردنی ناوی الله بۆ خوداو تێکه ل کردنی له گه ل ئەلفاظی عه ره بی ته دلێسه و حه پامه وه ك ئەوه ی بلیین : سبحان خودا یان الحمد خودا یان خودای اکبر یان قه سه م به خودا، یان یاخدای خالق یان خودای متعال یان خودای حافظ..

5. له فظ و ناوی ئەعظمی الله بۆ هیچ لوعه و زمانیک ته رجومه ناکریت وه هیچ مورادف و هاومانایه کی نیه و هه رکه س به شوین مورادفی له فظی الله دا بگه پریت بۆ ته رجومه کردنی و به کارهینانی له جیگه ی له فظی الله ئەوه بیگومان به ره و گومرای و سهر لیشیواوی ده پروات.

6. به کار هینانی له فظی گیان بۆ الله چه پامه و دروست نیه چونکه صیفه تی گیان بۆ الله ثابت نه بووه و بیدعه ی موشه بیهه کانه و گیان خو ی شتیکی مه خلوقه.

7. به کار هینانی له فظی (وهند) له گه ل له فظی (خودا) و وتنی به (خوداوهند) ده بیته مونکه ریك له پال مونکه ریکی دیکه چونکه لای فارسی زمانه کان له فظی (وهند) به مه عنای (مثیل - هاوشیوه) هاتوو و مه عناکه ی له گه ل له فظی خودا ده بیته (مثیل خدا) یه عنی هاوشیوه ی خودا!!

8. هه موو ناویکی الله که له قورئان و حه دیته صه حیحه کاندایا سکران هه لگری صیفه تیکن بۆ الله تعالی چونکه قاعیده شه رعیه که ده لیّت (کل اسم صفة) وه هه رکه س ناویک دابنیت بۆ الله ئەوه صیفه تیکیشی داوه ته پال الله تعالی.

9. دروست نیه ناوهینانی الله به هه ندیک له صیفه ته کانی و پاشان بانگ کردنی وهك ئەوه ی بلیین: سویند و په نا به (الاستواء) یان (النزول) یان (مکر) هاوشیوه ی ئەمانه ن هه رچه ند لای ئەهلی سوننه ثابته که صیفاتی به رزو پیروزی الله یه به لام نابنه ناو بۆ الله.

10.خۆشوبهاندن به موشريكين و كافرانه وه نه هي ليكراوه و حه رامه به تاييه ت له شتاييكد ا كه با سي عيباده ت و په رسته شه به لكو واجبه له سه ر كه سي موسلمان موخاله فه و پيچه وانه يان بجوليته وه و دوور بكه ويته وه له به كارهيئاني و تيكه ل كردي ئه و ئه لفاظانه ي كه مه عناي خراپ و موبهه م ده ده ن.

11.به كارهيئاني له فظي خودا جگه له وه ي حه رامه و بيدعه يه هه روه ها ده بيته هو كاري له ده ست چووني ئه جر و پاداشتي ناوهيئاني الله چونكه ياد و ذيكري له فظي الله بو هه ر حه رفيكي ده ئه جر هه يه و بو هه ر چوار حه رفه كه چل ئه جر ده نوو سريت به لام له فظي خودا تاوانه و هيچ ئه جريك له وتيدا نيه.

12.ئه و ناوه ي كه الله خو ي پي ناساندووه ئه وانن كه به وه حي ثابت بوون و له قورئان و سوننه تدا باسكراون، ئيتر له دواي ئه وه هه ر ناويكي ديكه دابنريت بو الله ئيلحاده و سه رچاوه كه ي هه واو ئاره زووي عه قلي مروقه كانه.

13.پيش هاتني ئيسلام هه موو قه ومه كاني جيهان بو مه عبود و په رستراو ناويكيان به زماني خو يان داناوو به لام دواي هاتني ئيسلام هه موويان لا بران و يه ك ناو دانرا بو مه عبودي به حه ق كه ده بيته الله.

14.الله تعالى نه هي و ريگري كردووه له وه ي به نده كاني وه صف و ناو و ناتوره و له قه بي نه شياو له يه ك بنين و فه رموويه تي (ولا تنابزوا بالالقباب) كه ئه مه له حه قي خويدا له پيشتره له به رچاو بگيري ت و ريعايه ت بكري ت و ناوي نه شياوي بو دانه نريت.

15. ده بیټ که سی موسلمان له سهر ناوه کانی الله جیدال و نیکاش نه کات و ته سلیم بیټ به وهی که الله تعالی باسی کردووه له صیفاتو ناوه پیروژه کانی له قورئان و حه دیته صه حیحه کان وه ده بیټ ئه وه بزانیټ که سوننه ت نیه هه موو له فظیکی عه ره بی و شهرعی ته رجومه بکات بو زمانی خوئی به لکو سوننه ت یان موسته حه ب وایه که سی موسلمان ئه لفاظه شهرعیه کان وهك خوئی به زمانی عه ره بی بلیته وه ئه مه ش شیعار و دروشمی موسلمانان بووه هه روه ها به شیوه ی نهرم و نیان و ده لیله وه نه صیحه تی ئه و که سانه بکریټ که ئه لفاظه ئه عجه میه کان به کار ده هیئن بو الله تعالی .

هذه الكفاية لمن أراد الهداية

دوعام وایه له الله ئه م کاره م به ئیخلاص و دلسوزییه وه بو ئه و کردبیټ

ن/ أبو هشام المهاجر العراقي

وصلی الله وسلم علی نبینا محمد وعلی آله وصحبه وسلم